

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА IV. — СВЕСКА XI и XII

ЗА НОВЕМБАР и ДЕЦЕМБАР

Национална
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

Лазар Милошевић Перовић

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1898.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

О р а'.

Врх камена Богодана
Диван Ора' шири лет;
Дивна пада, пада сјајна, —
Дивом диви ц'јели св'јет...

Њега сунце златом ниже,
Бисером Га кити ноћ, —
И Ора' се к небу диже...
Бог Му даје своју моћ!

БИБЛИОТЕКА
CRNE GORE ĐURĐE

— CRNOJEVIĆ

На Српски је кам поника', —
То је српског рода род;
Од ђедова Он је вика'
Дават' Српству сјајан плод.

Српска душа познаје Га,
Познаје Га стар и млад, —
Ој, вјекови знаће Њега: —
Братске слоге то је над!

Н. Љубиша.

КЊАЗ НИКОЛА I.

СРПСКИ ПЈЕСНИК.

пише Херцеговац.

Писати о човјеку, о коме се толико писало; славити онога, који је одавно прослављен; говорити о ономе, који је велик и узвишен као владар и дипломата; храбар и неустрашив као јунак; диван и симпатичан као пјесник; говорити о ономе, о коме су са заносом говорили велики и мали, чије су име српски гуслари одавна обесмртили у својим пјесмама, а толики и толики други пјесници у звијезде оковали — заиста је и смјело и чудновато. Али ипак мислим, да ми неће нико у гријех уписати, ако, макар и непозван, обратим се бесмртном генију онога, коме је благодарно Српство окрунило сиједу главу неувелим Вијенцем Еске; ако на бијелу хартију излијем макар и неки дио рејећаја, који су ме брбузвали при читању Књажевих умотвора. Не као хладни критичар који са наочарима на носу и намргођеним погледом тражи длаку у јајету, него као обичан љубитељ српске књиге, рад сам да проговорим о свима пјесничким дјелима Књаза-пјесника понаособ, почевши од његовијех ситнијих пјесама, па да завршим са књигом, која је најпошље угледала свијета; дакле да проговорим онако, како ми срце, које најбоље осјећа љепоту оваких ствари, диктирало буде.

I.

Још 1889 год., ваљани српски приповиједач, Симо Матавуљ, пустио је у свијет прву збирку књижевнијех ситнијих пјесама, но, поред најбоље воље, велики дио српске читалачке публике није их могао добити, пошто нијесу ви биле штампане за продавање. Тек 1894. године, кад се књаж. црног. државна штампарија латила, да их по други пут изда и у промет пусти, могли смо да дођемо до њих, те да у њиховој љепоти уживамо. Ја сам се веома обрадовао њиховој појави и не једном, него и више пута дневно и при сунчаним зрацима и у ноћи при блиједој свјетлости лојанице,

читао сам оне глатке стихове и дивио се висини полета и силини израза пјесникова. Живо се сјећам, како сам од срца зажалио, што нијесам композитор, кад сам читао ону плаху и лијепу пјесму :

Пијмо вино! Пијмо! Пијмо!
 Живсту је близу крај!
 Кумбурлије испалимо,
 Ми смо млади, наш је мај!
 То је наше земље плод —
 Нек ми живи мили род!

а особито ову строфу:

Сви прегнимо погинути!...
 Призрен мора бити наш!
 У њ се златни престо жути,
 Здрав будући царе наш!
 То је наше земље плод!..
 Нек ми живи мили род!..*)

Куд би љепшега текста за *српску* композицију! Било је, додуше, још пјесника, који су пјевали вилинске пјесме, али Србина при чаши нико тако није погодио, као Књаз-пјесник; јер док код другијех пјесника Србин при вину само мисли и гледа на цуре и заноси се њиховим очима, дотле овамо он снови о Призрену и о своје будућему цару, снови о ономе, што му је најсветије и најмилије и што му ни онда са памети не силази, кад нема чаше пред њим. Док је онамо разњежен и размажен млакоња, дотле је овамо *прави* Србин, каквога га је Бог створио... Шта би рекли за ову дивну, нама одавно познату пјесму:

Онамо, онамо! за брда она
 Говоре, да је разорен двор,
 Мојега цара, онамо веле
 Био је негда јуначки збор. —

Све жеље, што их један Србин, мали или велики, богати или сиромаш, у своје срцу гаји, изнешене су у њој. Она је српски *оченаш* и то је главни узрок, што је продрла и у најудаљеније крајеве српске и свуда постала најомиљенија пјесма. Као год Французи своју марсељезу, тако Срби ову пјесму пјевају свуда и на сваком мјесту, на свакоме састанку и тиме дају одушка својим осјећајима. Пјесник је осјећао са народом, разумио његове тежње и излио их у пјесми, коју је народ оду-

*) Чујемо, да је ову пјесму скоро компоновао наш омиљени пјесник Алекса Шантић.

шевлено прихватио као своју рођену, — довољан знак, да је Књаз *прави* и *истинити* пјесник, пјесник чисто народни — *српски*.

А сад да истакнемо још једну пјесму, као потврду напијем горњијем ријечима, те да се види, да Књаз није само једном или двапут схватио и погодио тежње народне, него чешће пута. То је пјесма *Мору*.

Поздрављам те, сиње море,
О ливадо течна, равна,
Ти велика просторија,
Жељо наша преодавна!

Поздрављам те, и зачуђен,
Љепоти се твојој дивим
А зле људе и опаке,
Као икад сада кривим:

Рашта злобно раздвајаше
Дв'је стихије, дв'је слободе;
Обје дивне, силне обје —
Горе моје, твоје воде!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

Буди моје, Сиње море,
Дубине ти и ширине,
И тако ти свих вјетрова,
Твог иједа и тишине!

Буди моје, бродова ти,
И мучених помораца,
И лијепог плаветнила
Што ти озгор небо баца!

Буди моје, море плаво,
И уз камен мој пјенуши,
Док је св'јета, док је људи,
Док те сунце не исуши!

Који још Србин није важелио за сињим морем Јадранскијем, за том *равном*, *течном ливадам*, која је и прије српска била и уз српски се камен пјенушила! Ко ли би јоште могао хладан остати, при погледу на широку му пучину, а да не ускликне исто као и Књаз-пјесник? И зар нијесу они усклици, којима он заклиње море, ишчупани из срца српскога народа! Није ли и опет пјесник *чисти* српски пјесник!..

Као год у горњијем пјесмама, тако и у свијема другима, Књаз-пјесник потпуно је искрен. Искрен је, кад пјева *домовини*, која му је „љепша и милија, од самога Божјег раја“ и ако је њезино сиромаштво срањивао са многијем богатствима у туђем свијету; искрен је кад пјева о своме красном гнијезду, дичној Грлици и милим ластавицама и орлићима; искрен је кад се весели, кад тужи, кад милује, свјетује и кад кара:

Грехота је да слобода
Синциром се псећим веже,
И да глава јунакова
Мотиком се тупом реже.

Грехота је најмити се
За ичије то зло било,
А грешније да из најма
Роду милом ломим крило.

Гр'јехота је отаџбини
Заборавит' вр'једног сина,
Ком у живот ц'јељ бијаше
Рода слава, величина...

А, поред искренности, да у Књазу-пјеснику куца и племенито срце, најбоље се види у пјесми *Турчину*

Што те руже, даје стари,
Источнога царсв'јета
Орле, који сред запада
У походе нам дол'јета?

— — — — —
Што те руже, о витеже,
Што те руже, бојни гrome,
А прегнућа кавге цар си,
Ти стравични круноломе!

— — — — —
Борба страшна и велика
Настане ли изновице;
Задиме ли бојном маглом
Наша брда и равнице;
Проз ту маглу засјају ли
Сабаља нам бистри зраци —
*Ми ћемо се иза тога
Опши' штовати' ка' јунаци!*

Може ли бити ишта племенитије, него кад се душманин, са којијем се ломна Гора Црна кроз вијекове борила, након борбе и мегдана, овако поздравља! Зар то није српски, чисто српски и јуначки! „За мртвацом не ваља ружно говорити“ у својој

племенитости вели наш народ, а пошто је побијеђени душманин скоро исто што и мртавац, куд ћеш му љепших и утјешнијих ријечи од ових!

Особито су лијепе пјесме, које Књаз пјева својијем живијем војводама, или у којима лије сузе над гробом мртвијех. Како је то дивно, кад један овако узвишен владар цијени и поштује оне људе, који му било умом или мишицом помажу у његовојем трудном послу, кога он лијепо описује у својој посланици г. В. С. П..... То је примјер, каквога га, ваљда, нигдје нема у свијету, а који такође доказује, да у њему куца право пјесничко срце.

Држим, да ће свакоме упасти у очи, да у овој читавој збирци, нема ни једне љубавне пјесме, осим оне: „*Њена душа*“, а и та је пријевод. А то баш и јест оно, што је најкарактеристичније, нарочито кад знамо, да је те пјесме испјевао син кршне Црне Горе. Јер ако ико, а оно Црногорац није толико млак, да се заноси и да лудује за каквим плавојкама или гаравушама; њему нема ништа веће и узвишеније од слободе, он се само њоме поноси, једвако сањајући, како би и другу браћу једне крви и једнога имена ослободио испод туђега јарма. И Књаз-пјесник, славно представник тих бојнијех лавова, не може да буде друкчији, те са својега срца не пропусти ни једнога меког, сјетног уздисаја; али у накнаду за то, како ли дивно он пјева својој царници

Да сам писа' и сабира'
Живота ми по ливади,
И надиса' мирис цв'јећа
Што ти рука по њој сади,

Створио бих нешто боље,
Нешто вруће и силније, —
Написа' бих такву књигу,
Да јој нигдје друге није;

Спјевао бих много боље:
Љубав, мудрост и врлине,
И узнио женска чувства
Чак над облак у висине.

Па у вјенац ту бих spleо
Твога пола родољубље, —
Од мужевског ништа мање,
Но силније и још дубље.

По њему бих исписао,
Као закон у таблице,
Све врлине душе твоје,
Сјајни урес за царице!

Ова једна пјесма више вриједи, него читаве књиге стихова од многих и многих пјесника, који су се и разбољели од силних уздисања. Овако пјева човјек, овако пјева јунак, овако пјева — *Србин*.

Од овећих пјесама у овој збирци, врло је лијепа Селим-бегова кула. Ту се пјесник разговара са старим зидинама танке куле, коју је начинио деспот Ђуро, а у коју се кашње населио некакав Селим-бег. Он је чинио највећа насиља све у тој јадној кули, док црногорски осветници, као побједиоци, не дођоше под њезине зидине и тад:

.... бијела кула паде...
Гдје Ђурђеви двори бише,
Гомила је тамо саде.

А још је дивнија пјесничка прича „*Женидба бега Љубовића*.“ Бег Лакеша пише ситну књигу бегу Љубовићу, у којој му вели, да се његова вјереница Хајкуна не зове више његова, јер је Лакеша бацио око на њу, па сад још иште и старог Љубовића коња вранца за ђевојку, — или да му изађе на мегдан и над својом сабљом заклинје се Хајкуни:

Ако тебе, Лакеша,
Ил' другоме ма буд' коме,
Жив те пустим — дај, о Боже,
Крв попио своју њоме!“

Но мати његова, бојећи се за живот му, по ноћи сиђе у подрум и посла вранца Лакеша у Бишину са клетвом:

Несретна ти свадба била!
Чујеш, беже Лакеша:
Правда ће ме осветити,
Пропаст твоју доживићу!“

А Лакеша прима коња и креће са сватовима по ђевојку, која још увијек страшно љуби младога Љубовића. Ту се свати напију и кад се крену кући, у брду Моринама дочека их међава, те се сви помрзну и само Љубовића вранац изнесе младу Хајкуну и однесе је Љубовићу, а

Алил брже прилетио,
 Диже цуру са вранчића:
 „Алах ми те, рече, врати —
 Благо дому Љубовића!

Као што видимо, сиже је достојан обраде, а Књаз-пјесник и с те стране потпуно је успио и дао нам је у врло лијепоме руху... Нарочито су дивно карактерисани: Алилова мати, Алил и Хајка, а такође и звијер-бег Лакешпић. Како је лијепа сцена, кад старица мајка одвраћа плахог и младог сина од мегдана, а нарочито кад каже:

„Но ако ти, мили сине,
 За Хајкуну крви треба,
 Проли моју сада овдје,
 А ја примам гр'јех од неба!“

Тако исто лијепо је опјевана и мећава и страх сватовски од ње, а најљепше оно мјесто, кад цура вранцу у гриву уплеће прстен Љубовићев, говорећи му:

„Ако остах, ка' што хоћу,
 У Морињу под сметове,
 Најде праћу, мили вранче,
 Ти на дворе Халилове.
 Понеси му бурму ову,
 Коњу цура говори,
 „Знаће по њој, да сам душом
 Ја његова вазда била!“

Мухамеданци у горњој Херцеговини већином знаду на изуст и пјевају ову пјесму врло радо, и заиста ова спада међу најљепше пјесме, које изађоше из пера дичног Књаза-пјесника.

(Наставиће се.)

О Н А М О, О Н А М О...

— ПРИЈЕВОД НА РУСКОМ*) —

Туда! туда! За горы голубыя,
Гдѣ моего властителя былъ дворъ.
Тамъ, говорятъ, собрался въ дни бывше
Нашъ вѣчевой, юнацкій нашъ соборъ.

* * *

Туда! туда! О, Призренъ, слава края!
Дай мнѣ взглянуть, — побыть въ твоихъ стѣнахъ.
Меня зоветь страна моя родная —
И я пойду съ оружіемъ въ рукахъ!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE* ĐURĐE

Туда! съ развалинъ царскаго чертога,
Скажу врагу: „отъ крова моего
Прочь ты, чума! Скопилось долга много:
Пришла пора мнѣ выплатить его!“

* * *

Туда! туда! За этими горами
Есть, говорятъ, цвѣтущій, свѣтлый край
Съ Дечанскими священными стѣнами:
Молитва тамъ душѣ даруетъ рай.

* * *

*) Ова пуна родољубивог духа и пјесничког полета, широм Српства омиљена пјесма, штампана је негдје у „Драшков-рабосу“, па је видимо и у књаза Голицинова „У Синя Моря.“ Умољен од својих другова, доносим је ради обрасца и читаоцима наше „Луче,“ јер ће јамачно добро доћи познаваоцима руског стиха и језика.

Туда! туда! За выси тѣ крутыя,
 Гдѣ небо въ сводъ скруглилось голубой!
 Туда! туда! въ долины боевыя —
 Въ нашъ Сербскій край мы путь направимъ свой!

* * *

Туда! туда! За этими горами
 Насъ кличетъ Югъ, герой маститый нашъ.
 „Сюда! ко мнѣ!“ растоптанный конями,
 Взываетъ онъ, „местъ — долгъ священный вашъ!“

* * *

Туда! туда!... и на костяхъ турецкихъ
 За кости Юга сабли иззубримъ,
 И сталью этихъ сабель молодецкихъ
 Оковы бѣдной раи сокрушимъ.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

Туда! туда!... За этими горами
 Гробъ Милоша-героя мы найдемъ...
 Тамъ миръ душевный обрѣтется нами.
 И Сербъ не будетъ болѣе рабомъ!

— * —

ЦРТЕ ИЗ СЛАВЕНСКЕ ПСИХОЛОГИЈЕ.

ЧЛАНАК ПРОФ. И. А. СИКОРСКОГА *)

С РУСКОГ Р. С. КЛИСИЋ.

Антрополошка ишљеђења отворила су цијели ред веома занимљивих факата односно сталности, којом се физичка својства расе или племена чувају у току дугих вијекова, пролазећи од једнога покољења к другом. Боја коже и косе, боја очију, форма и размјера лубање предају се потомству као физичко нашљеђе. Благодареви томе и могуће је по ископаним лубањама, које су се кроз неколико вијекова очувале у земљи — врло често са строгом тачношћу опредијелити расу и племе, коме је лубања (cranium) припадала.

Но, без сумње, од много је веће пажње тај факт, што се са сличном сталношћу одликују и духовне особине расе или племена. Црте народнога карактера, његова преимућства и недостатци предају се даљим покољењима; кроз хиљаде година ми сретамо код једне расе једне особине народнога карактера. У Француза XIX. вијека, говори Рибо, примјећују се оне исте црте карактера, какве и у Гала Цезарева времена. „Гали, казао је Цезар, љубе преврате, брзо вјерују лажним вијестима и предузимају такве кораке, за које се послѣје кају; они моментално рјешавају најважније питање; неуспјех их баца у очајање; они неразвишено и често без оправданог узрока почињу војне, у случају неуспјеха губе се и падају духом.“ Па ко, говори Рибо, из овога описа неће познати савремене Французе?!

Сравњујући историјске описе карактера рускога племена и других племена словенске расе, ми и сада сретамо те исте основне црте као и за хиљаду година назад; исто словенско мирољубље, гостопримство и трудољубље; оне исте породичне

*) И. А. Сикорски, познати руски психијатар, професор Университета Св. Владимира, прочитао је овај чланак прошле године на свечаној сједници словенскога добротворног друштва. Учени радови Сикорскога заузимају угледно мјесто у свјетској литератури, па за то, мислим, да ће бити умјесно дати нашој српској читалачкој публици у пријеводу овај чланак, садржина чија је веома важна за наш народ. К.

врлине, онај идеализам, ону словенску несугласност и нерјешимост карактера, којом се одликовао већи дио Словена у току хиљада година њиховог историјског живота.

Црте народнога карактера, без сумње, имају извјесни утицај и на историјску народну судбину. Упознавање са таким цртама изазвао је рад, који узбуђује опћу пажњу. У наше вријеме психологија народâ постала је предметом за изучавање културних народа, броју којих налази се и наш руски народ са другим словенским племенима.

Појава словенскога племена на свјетску авансцену, говори Ренан, веома је чудновата појава овога вијека. Словенска племена почињу узимати рјешавајуће учешће не само у политичком, но и у културном животу народâ. „Будућност ће показати, говори Ренан, шта ће дати човјечанству велики словенски геније са његовом пламеном вјером, његовом дубоком оштрином, његовим особитим погледима на живот и смрт, његовом потребом мучеништва и његовом жеђом за идеале.“ Ова умјелачка дубокомислена карактеристика обухвата најважније, битне црте словенске психологије и одводи нас у област нових и старих факата из живота велике расе, којој сви ми — Словени — имамо част и срећу да припадамо.

Како су се сложили основне црте словенске душе, словенскога генија, — то је од нас сакривено тавним покровом до историјског времена, но без сумње, на развиће народнога духа веома су много утицали два фактора: антрополошки састав племена и спољашња природа, у којој живи словенска раса, особито највећа њена грана — руско племе. Природа, у којој живи већи дио словенског племена, много је сиромашнија, услови живота много тежи у срањењу с природом и условима у којима живе други народи. Одликујући се даглим промјенама од топлоте к хладноћи и ниском средњом температуром, источна половина Јевропе приморава своје становнике уложити много неуморног труда и рада при добивању насушног хљеба и топлих хаљина — у чему много мање оскудијева становник топлих крајева западне Јевропе. Наша сурова природа приморава и сиромаша човјека куповати топло одјело, трошити много на огријев своје колибице, т. ј. приморава га чињети такве расходе, од којих је спасен становник западне Јевропе. Физички услови, у којима живи руско племе, узроци су много веће смртности, јер годишње умире из хиљаде становника по 34%. Овако великог броја смртних случајева не бива ни у једној другој области Јевропе. У Инглеској умире 22,5%,

станов. на 1 хиљаду насељења, у Француској 31,4%, у Њемачкој 26,5%, у Аустрији 31,1, %, у Италији 30,25% и т. д.

Природа источне Јевропе сурова је и сиромашна утисцима, који утичу на човјечију душу. Због тога је и чудновато каквим се је начином могло развити дубоко осјећање у народа, који живи у тако сиромашној влажној и монотonoј природи, готово лишеној свих ових њежности и природних шаренила, којима су тако богати јужни предјели. Но без сумње још је чудноватије, каквим је начином једнолика, монотона по својему рељефу област могла васпитати велики народни дух? Факт овај саставља праву психолошку загонетку, коју је тешко објаснити преставником, да се словенска раса од других Индојевропских раса одликује најчистијом крвљу и да је мање него друга пострадала од примјесе других раса (Маиру) — бар за ову посљедњу хиљаду година.

Спољашња природа велике јевропске равнице не њежећи своје становнике ни ласком, ни топлотом, ни живим и јаким утисцима, рано их је принудила завиривати се у саме себе и тражити соколећих утисака у човјечијој души. И заиста неће бити преувеличено, ако кажемо да се Словени у опће одликују наклоношћу к унутрашњем анализу; — особито анализу моралном. Спољашњи свијет мало занима Русе, они живе без комфорта без којег не може живјети Инглеz, без раскоши, којом окружава себе Француз; — Словен се задовољава простом спољашношћу, не тежи к раскошности и више од свега цијени топлу душу и искрено срце. Када разгледаш свјетске сликарске изложбе, па ако обратиш пажњу на то вјештака разнијех народности, то нехотице примјећујеш на сликама руских вјештака блиједи колорит, но за то психолошка дубина одма пада уочи. Такву психолошку дубину ми налазимо и код генијалних наших писаца н. пр. Љермонтова, Тургењева, Достојевскога, у радовима којих психолошки анализ стоји на првом мјесту, а описивање природе на другом. Таким начином *душевна култура* (противуположно *природној култури*), ставља главну црту словенскога народнога генија.

Речена својства словенске природе показују се с очевидном јасношћу у једном најкрупнијем акту живота — у акту самосачувања.

Горе смо видјели како много рускога народа умире у борби с физичком природом. У Русији смртни случаји усљед болести, надмашују смртне случаје свијех других народа Јевропе. Но веома је чудновато, како Словени показују велику

силу моралне самооране, која их чува од тако великих зала, као што је: самоубиство и злочини.

Мрачно ријешење подигнути на себе руке припада броју највећих несрећа, које могу постигнути човјека, — несрећа ова, противуположна инстинкту самосахране напредује у свим народима Јевропе сваке године све већа. Цијенећи по статистици, која је установљена први пут 1818 године, самоубиство се увеличава у ужасној пропорцији. Оно је стало обичном појавом живота и, не гледећи на то, што је оно често скопчано с ужасном драмом, вијест о самоубиству у наше дане не смућава људе више него вијест обичне — природне смрти. Ето до како срамног степена понизно се је инстинкт самосахране!

Сравњујући одношаје самоубиства разних држава Јевропе, ми видимо, да Словени дају најмањи број самоубиства. На 1 милијон становника долази самоубиства:

У Саксонији 311; у Француској 210; у Прусими 133; у Аустрији 130; у Баварији 90; у Инглеској 66; и у Русији 30.

Да оваква велика разлика, као што се из цифара види, не зависи од степена образовања насељења и других узрока, а једино од својства расе, потврђује се тим фактом, што у Аустрији и Прусими измијешано живећа племена словенска и њемачка, не дају једнак број самоубиства, — Словенско племе даје много мању цифру самоубиства, — Словенско племе даје много мању цифру самоубиства, — Словенско племе даје много мању цифру самоубиства, — Словенско племе даје много мању цифру самоубиства, — Словенско племе даје много мању цифру самоубиства. То се исто примјећава и у измијешаним словенским насељењима. У Аустрији присутност јужно-словенског елемента такође веома много утиче на склоност к самоубиству: крајеви, у којима много Словена живи (у Далмацији 89%, Славонији и Хрватској 94%, Војној Граници 99%) дају најмању цифру самоубиства — 25 на 1 милијон; цифру веома близу цифри самоубиства, коју даје руски народ. У Чешкој, Моравији, — сјеверним словенским земљама Аустрије, гдје живи много Њемаца, склоност к самоубиству долази до 147 на 1 милијон. Односно Русије, Маразли говори сљедеће: „Словенски елемент понизује средњу цифру самоубиства, а народи фино-алтијских крајева утичу на сјеверне Словене тако исто, као што утиче њемачко племе на јужне Словене, т. ј. повишавају склоност к самоубиству. Изучавајући током дугог времена случаје самоубиства (како код руског тако и код других народа Јевропе) ми се сретамо и још с једним веома занимљивим фактом, како је цифра самоубиства у Русији за посљедњих 30 година остала готово без никаквог увеличања, а међутијем у свих других

народа Јевропе цифра ова увеличила се је на 30 – 40%. Судаћи по привременим цифрама и фактима, можемо слободно рећи: самоубиство код Словена напомиње нам већином физичко зло, док међутим код народа западне Јевропе оно има својство моралнога зла.

Ма какви год били докази односно узрока самоубиства, доказаним фактом остаје, да се словенска раса одликује особитом моралном издржљивошћу.

Но пријеступ је више зло од смрти. Велики мудрац старога вијека, а у исто вријеме и највећи човјек — Сократ, казао је, да се лакше сачувати од смрти, него од пријеступа. Цифре моралне статистике као и цифре самоубиства могу послужити оцјеном моралнога самоубиства.

Сравњујући цифре, које се односе к страшним облицима преступака разних народа, ми ћемо добити следеће таблице; број одређених за убиство 1887 године на 1 милијон насељена био је:

У Италији 96; у Шпанији 55; у Аустрији 22; у Француској 15; у Русији 10; у Њемачкој 9; у Инглеској 6.

Осуђених за крађу те исте године било је на 1 милијон: У Њемачкој 1840; у Инглеској 1385; у Француској 1128; и у Русији 482.

Остаје нам, најзад, да напоменемо и цифре моралних преступака, о којима говори Монтескије; преступци ови прије доводе државу до пропасти, него ли само нарушење законњ.

Таквих преступака на 1 милијон становника долази:

У Француској 21,4; у Италији 7,4; и у Русији 3,7. *)

Сачувати моралну висину није баш тако лако. Без сумње, морална самосахрана захтијева много усиљеног труда и рада.

Разумије се, да народ, који живи сагласно правилу: *умријети је боље, него морално панути* — мора трошити веома много физичких сила и енергије на моралну самосахрану. Енергија ова не мјери се ни бројем подигнутих домова, ни направљеним новим путовима, ни стеченим материјалним богатством, она се шта више не оцјењује умственим способностима; она нема значење и цијену некога већег факта и огледа се у форми колективног моралног усавршенства, у форми моралног

*) Подробности, које се тичу пријеступа, узео сам из дјела: Garofalo, La Criminologie. Paris, 1890 г. А. Bournet, De la criminalité en France et Italie, Paris 1884. Цифре, које се односе Русији, узете су из „Сводъ статистич. свѣдѣн. по уголов. дѣл. производив. 1887 г. СПб. 1889.“

инстинкта, који обухвата све стране душевног живота народа. Будност и права појава овога инстинкта највећа је и најтруднија задаћа, која се не може достигнути без усиљеног напрезања физичких сила. Па за то цитат, са којиме смо се старали окарактерисати правац словенског моралног живота: *умријети је боље него морално панути* — није метафора него реалност.

Но да се заустavimo малко на овој мисли, те да је објаснимо. Нико не сумња, да се у борби са суровом природом троше физичке силе. Физиологија и психологија доказују такође, да морална самосахрана тражи трошка физичких сила и при том много већег, него ма која друга тешка физичка работа. Животиња, као што говоре физијолози, троши много силе на то, што ушима чује, што очима види, што органима осјећаја стоји на опрези. Колико се тек већма мора силе трошити на опрезно стање народне свијести, то је лако погодити. За то с пуним правом можемо рећи, да у колико се народ већма одликује моралном самосахраном, у толико је и већма морао уложити и физиолошког рада.

Навика неуморног физичког и моралног рада, заједно с тешким прошлим историјским судбама, дали су словенској раси особити отпечатак, који сада саставља наследну особину народнога карактера: *сјета, тужљивост и дивовна узвишеност* и њена јачина у критичким часовима. Родствен правилно говори, да су Руси склоњени к меланхолији, која саставља типичну црту њихову. Брандес, карактеришући Тургењева, као националног писца, говори; „У дјелима Тургењева много је осјећаја, она су пуна осјећаја које одјекује тугом, дубоком тугом; по опћему свему карактеру то је словенска туга, тихи, жалосни вај, она иста нота, која звучи у свима словенским пјесмама.“ Да би окарактерисали тај словенски вај и изјаснили његов психолошки карактер, ми можемо рећи, да он не садржи у себи никаквог песимизма, који навлачи на самоубиство или очајање; напротив, „то је онај вај, који се крунише великим успјесима“ као што је казао Ренан. И заиста, код Словена, осјећај овај (вај, туга) преставаља природни пријелаз тешког душевног стања, — иначе он би се могао појавити у каквој другој форми, као: страху, гњеву, очајању и т. д. У несрећи, у опасним минутима живота са Словенима не влада ни гњев, ни слабост, са њима тада овлађује нека особита сјета, саједињена са замишљеношћу и покорношћу судбини. И тако словенски вај садржи у себи својство самоодбране, у чему се и крије високи психолошки значај његов; он чува душевни поредак и оси-

гурава стабилност моралне равнотеже. Предајући се наслѣдству, словенска сјета (туга) примила је форму основне узвишене црте народнога духа.

Другу особину Словенску престава његова *трпљивост*. С психолошке тачке гледишта трпљење означава напрегнуто стање воље против физичке или моралне патње. Одуство сантименталности, покорност судбини и спрема на страдање — када је потребно — јест најкарактеристичнији облик рускога трпљења. Трпљење и замишљеност сачували су руски народ од физичке и моралне смрти у борби с грозним стихијама; вјечни душевни анализ спасао је Словене од злочина, којима је заражена и препуњена била сусједна атмосфера.

Развијена сила трпљења, саједињена способношћу обраћати моментално узбуђење душе у тихи осјећај туге, чини Словене великим у несрећи и даје им могућност сачувати душевну мирноћу у озбиљним часовима живота. Ове природене особине словенске натуре служе главном основом моралне самосахране. Најглавнији узроци самоубиства су: сиромаштво, болест, породични раздори и, најзад, душевна малаксалост. Великодушност словенског карактера чува Словене од тог човјечанског зла (самоубиства); она му даје силу и енергију да не пада духом. Посље свега реченог јасно нам је, зашто се међу Словенима дешава мање самоубиства, него међу другим народима.

Но најсимпатичнија је особина словенске расе њен *идеализам*. Словенска сјета (туга), говори Доде, пуна је жалости, као и словенска пјесма. То је онај човјечији уздах, о којем се говори у Креолској пјесми, она одушка, која не даје, да се свијет угуши: „кад свијет не би уздисао, он би се угушио!“ Тај се уздах свагда чује у дјелима словенских пјесника и писаца. Брандес карактерише сљедећим ријечима посљедње радове Тургенјева. „У посљедним радовима Тургенјева, говори он, звучи већма меланхолија, него ли у радовима његовим, писаним у младим годинама, она су пуна високе појезије. У њима се види како генијални писац-вјештак посљедњи пут загледа у тајне живота, којег с дубоком замишљеношћу јасним бојама рељефно и справедљиво црта. Велики инглески историк Карлејл, говорећи о дјелу једног руског писца, вели: *Ово је најтужнија историја, коју сам ја икад читао.*“

Словенски осјећај не садржи у себи сантименталности, он је дубок и силан. Црта ова саједињена с тихим карактером и искреношћу, послужила је основицом породичних врлина и

поставила је словенску жену још у почетку њиховог историјског живота на тако високи ступањ, којег нијесу имале жене других народа. Још у старо вријеме словенске жене биле су независне, оне су могле бити врховним управитељицама — чега су, због ниског социјалног ступња, биле лишене жене других народа.

Осјетљиво чувство словенске натуре, које даје могућност проникнути дубоко и осјећати правилно, чува Словене како од сантименталности, тако и од песимизма и гаји у души њиховој непоколебиму вјеру у љепшу будућност.

Хуманитарне црте словенске расе још у старо вријеме, биле су предметом изучавања многих учењака. Прокопије говори, да су Словени поступали човјечније са робовима, него други народи и да нијесу нападали на сусједне.

Особитим цртама словенске расе односи се још *нерешимост* — или слабост карактера. Публицисти, као примјер словенске нерешимости, упомињу на тај факт, како се је 1878 г. руска армија зауставила на самим вратима Цариграда. Многи нерешимост ову називају слабошћу карактера, а многи други писци називају је врлином — Коријен ове психолошке црте, о којој се овђе говори, састоји се у том — кад добро промислиш, тада говори или почиње рад ма какав он био. — Без сумње црта ова стоји у тијесној срузи с веома развитим словенским чувством и служи ослонцем словенске побожности. Француски психолог Фулије у својем дијелу — *сила идеје* (*idée-force*) назива ове психолошке црте *клицом будућих великих аката воље*.

Па је ли нам потребно говорити о будућности словенске расе, која је пуна симпатичних црта, о којима је само у кратко напоменуто у нашем чланку. Ја сам увјерен, да сви Словени гаје тврду вјеру у сјајнију будућност; увјеран сам, да ће словенски геније и у будуће ићи по тој тихој и правој стази, по којој је ишао за посљедњу хиљаду година, руководећи се простим и углађеним инстинктом физичке и моралне самосахране.

ИЗ „Х А Ј Н Е А.“

Луди пут.

Свладано је срце моје,
Дивље мржње више нема, —
Опет њежне осјећаје
У мирису мај ми спрема.

Рано, касно опет журим
Кроз алеју мирисаву,
Па жељаним гледом тражим
Њено лице — слику плаву.

На плаветној, тихој р'јеци,
Опет на том мосту стојим,
Ах, ту чекам чедо драго,
Да ме гледне оком својим.

У жубору водопада
Опет чујем тихе јаде,
А што бисер вали зборе —
Све то моје срце знаде.

Опет путем заплетеним,
Сањајући ја заблуди',
А из грма лаке тице
Ругају се лудом луди.

Лаж.

Мирише ружа — но да ли тада
Осећа она, и славуј они,
Када му пјесма, препуна склада,
Кроз нашу душу с одјеком звони —

Ја не знам. Често истина пружа
Целен и ране. Славуј и ружа
Лажу ли, та лаж корист је жива,
Као што многим случајем бива.

Т и и с р ц е .

К'о што трепти лик мјесеца сјајна
У простору морскијех дубина, —
А он тихо, лагано и мирно
Греди сводом бескрајних висина; —

Тако и ти гредиш, моја мила,
Као мјесец преко плавог неба, —
Твој лик само у мом срцу трепти,
А срце се тресе и колеба.

Н о ћ .

Ноћ је тиха. Свуд мир улицама влада,
У тој кући моја становаше вила;
Она је већ одавно отишла из града,
А кућа још стоји ту, гдје је и била.

Пред њом један човјек укочено стоји,
С болом руке крши, у вис поглед стиже,
Кад му спазим лице душа ми се боји, —
То се моја сјенка спрема мјесеца диже.

Ти, мој вјечни друже, ти, друже пун туге,
Што стражариш боле мојих љубав рања,
Које су ме трле многе ноћи дуге
На том истом мјесту, сред минулих дана?

Њ е н а с л и к а .

Кад се спустим на починак,
Кад ноћ љубне вео плави,
Једна њежна, слатка слика
Лагано се мени јави.

Кад ми санак склопи вјеђе,
Па ме води рајској стази,
Ова њежна, слатка слика
У мој санак тихо слази.

И кад дивни исток плане,
Кад заруди зора рања,
Ја је гледам, ја је носим
У свом срцу ц'јелог дана.

О п е т . . .

Ах, ја гледам, опет гледам
 Онај исти поглед мио,
 Опет гледам усне оне,
 Са којих сам сласти пио.

Опет чујем гласак исти,
 Ког сам некад' слуш'о сретан,
 Тек ја нисам онај исти —
 Ја се дому враћам сјетан.

Двије красне руке б'јеле
 Опет' мене грле сада, —
 Ја на њеном срцу лежим
 Болан, блијед и пун јада.

П р о љ е т н а с р е ћ а .

Нек на пољу бура бије,
 Нек све снјижни вео крије:
 Моје срце тужит неће,
 У њему се нежно креће
 Моје миле слика драга
 И прољетна срећа блага.

Н о ћ н и з в у к .

Златне, јасне, зв'језде красне
 Лако, тихо небом блуде,
 На криоцу ноћи мирне
 Да земљицу не пробуде.

Лисна шума диже грање,
 Сваки листак прислушкива,
 Сваки бријег сјенку стере
 И одморни санак снива.

Шта то звони? Благи одјек
 Кроз срце ми лети тио;
 Је л' то њезин слатки говор,
 Ил' славујев гласак мио?

С р ц у.

Моје срце, не лиј сузе,
 Сноси судбу, бриши ваје;
 Што ти хладна зима узе,
 Прољеће ти ново даје.

Срећа твоја живи јоште!
 Св'јет је тако пун милоште!
 Па све, што је теби красно,
 Љуби, срце, љуби страсно.

Смрт и живот.

Смрт је поноћ пуна хлада,
 А живот је жарки данак;
 Мрак је; мене хвата санак —
 Умором ме данак свлада.

Преко мога одра свија
 Вито стабло гране своје,
 Слатко славуј љубав поје
 И пјесмом ми санак њија.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

Жути листак.

Жути листак болно држи
 И са гране доли клони
 Ах, све што је благо, љупко —
 Све то у гроб хладни тоне.

На врхове тавне шуме
 Жалостиво сунце сјаје, —
 На расанку жарко љето
 Пошљедњи јој пољуб даје.

Ах, мени је, као да бих
 Болно плак'о из дна груди,
 Та ми слика јадовита
 Час расанка нашег буди:

Ја те морах оставити,
 А ти оста у свом вају:
 Ја сам био љето жарко,
 А ти шума на издају.

Алекса Шантић.

НАТАЛИЈА, ПЛЕМИЋКА КЋИ

од Н. М. Карамзина.

С РУСКОГ ПРЕВЕО **Стево Дрепун**, ученик бог.-учит. школе.

(Свршетак.)

Ја сам се настанио у овој пустињи, нашао сам доста и сребра и злата, али све то није ме могло ни мало утјешити. Послије неколико дана зажелим поћи у Москву, гдје ме нико није могао познати. Стари слуга мога покојног добротвора показао ми је на дрвећу разне знакове, који су упућивали к главном московском друму, а који никоме, осим нама, нијесу били познати. Видио сам позлаћена кубета, мноштво народа, огромна здања и сва чуда тог великог града, и од радости сам плакао. Златни дани моје младости, дани невиности и забава, које сам провео у Москви, представили су ми се у мислима као весело својије. Тражио сам некадашњу нашу кућу, и нашао сам саму ову стезу. Дроз које су пролијетали слијепи мишеви — како ми је рече суди сама.

Затим сам често ишао у Москву, и почивао сам у једној мирној гостионици, казујући се под именом једног трговца из другог града; виђао сам често цара; често сам чујао о доброти твога оца. Враћајући се у пустињу, борио сам се с дивљим звјеровима, које смо морали истребљавати због наше сопствене сигурности, али често, испуштајући плијен из руку, пао бих на земљу и горко плакао, свуда ми је било тужно и у пустој шуми и међу народом. Тужно сам ишао по московским улицама, и гледајући људе, које сам сријетао, мислио сам: „они иду код својијех рођака и познаника, њих очекивају и веселе им се — а ја немам код кога поћи, мене нико не очекива, нико о сиромасу не мисли!“ Неки пут бих помислио, да панем пред ноге цару, да га увјерим у невиност мога оца, и у мојој вјерности, и да му предам на милост моју судбину, али нека снажна невидовна рука није ми допуштала да испуним ову намјеру.

„Дође и мрачна јесен, дође студена зима, шумска усамљеност постаде ми још несноснија. Стадох чешће него прије ићи

у Москву — и виђех тебе, прелијепа Наталијо. Ти си ми се учињела анђео Божији — не! кажу да свјетлост анђелска засљепљује очи, и да се на њу не може дуго гледати, а ја сам желио непрестано да гледам тебе. Ја сам и прије виђао много љепотица, дивио се њиховој љепоти, и често сам мислио: „Бог није створио ништа љепше од московских ђевојака.“ Али ја сам их само гледао, а срце ми је било далеко од њих, јер су оне за мене изгледале као туђе. А ти првим погледом распалила си некакву ватру у моме срцу, првим погледом привукла си к себи моју душу, која те је завољела као себе. Хтио сам да ти се приближим и да те стиснем на груди, али тако снажно, да нас нико не би могао већ раздвојити. Ти уђе у кућу, а мене се учини да зађе сунце и да мрче. Стојао сам дуго непомичан на улици, не осјећајући снијег, који је падао на мене, и напошљетку дошавши к себи, стадох распитивати, и дознавши ко си ти, вратио сам се у своју гостионицу и размишљао сам о драгој кћери племића Матеа. Отац ми је често говорио о љубави, коју је он осјећао према мојој матери, кад је први пут видио, и која му није давала мира све до оног часа, кад су их одвели у цркву. То исто бива са мном; мислио сам: и ја не могу бити миран ни срећан без драге Наталије. Али како да се надам? Царски владар ^{НИЦИОННИ} Ека ли ће дати своју кћер за таквог човјека, отац ^{КОЈИ СЕ СМАТРА ПРЕСТУНИКОМ?} Истина, ако би она мене завољела.... С њом ^{БРИНИ} била боља од Москве. Може бити варам се — само ми се учињело, да ме љубавно погледала.... Ма слободно ја сам се преварио. Како то да буде? Таква срећа не долази од једанпут! Дође ноћ и прође, али ја никако да заспим. Ти си непрестано била преда мном. Други дан осјетио сам силни бол у глави и велику слабост, која ме приморала два дана да лежим у постељи.“

— Тако је! — прекиде га Наталија — тако! ја сам знала, није узалуд моје срце туговало. Ни други ни трећи дан нијеси био у цркви.

— Све једно, и сама болијест није ми сметала да о теби мислим. Један од мојих слуга био је у кући твог оца, видио се с твојом дадиљом и наговорио је да дође код мене у гостионицу.

Ја сам старици открио моју љубав, молио је и кумио, увје равајући је у моју благодарност — на пошљетку она пристаде да ми буде помоћницом. Остало ти знаш. Видио сам те у цркви, понекад сам ласкао себи да ме љубиш, примјећујући у твојим очима неку умиљатост, и румен на твојем лицу кад

би се срели наши погледи; на пошљетку сам се ријешо дознати моју судбину — пао сам к твојим ногама — и биједно сироче постаде најсрећнијим човјеком на свијету. Да ли сам се послје таквог признања могао растати с тобом? да ли сам могао живјети под другим кровом, и сваки час туговати и мислити: је ли жива она? грози ли јој каква опасност? тугује ли њено срце? ах! да се не удаје за каквог богатог и знатног младића? Не, не! мени је само остајало умријети, или живјети с тобом! Свештеник, који је нас вјенчао, није био поткупљен, већ умољен од моје стране.

„Сад ти је познато, ко је твој муж, сад су се испуниле све моје жеље. Туга и жалост! одласте! За вас нема више мјеста у мојој кућици. Мила Наталија мене љуби, мила Наталија је код мене! Али видим нешто су ти се очи замутиле, умири се, драга моја. Ноћ пролази и скоро ће зора. Алекса је пољуби, а Наталија уздахну.

— Ах! зашто није с нама и отац! рече она, панувши на прси свога мужа. — Кад ћемо се с њим видјети? Кад ће он нас благословити? Кад ћу ја пред њим пољубити тебе, мог милог друга?

— Онај (одговори Алекса) онај милостиви Бог, који ми те је дао, заиста све ће за нас учинити. Ослонимо се на њега: он ће нам указати прилику да паднемо пред ноге твое родитељу и да примимо његов благослов. Заговоривши ове ријечи, он устаде и изађе у предњу собу. Ту су сјејели његови људи с дадиљом, која (увјеривши се да они нијесу разбојници и да их дуги ножеви служе само за одбрану од шумских звјерова) се није од њих плашила, познала се с њима и љубопитно распитивала је о младом господину, о узроку његовог пустињачког живота и т. д.

Алекса шапну на ухо нешто једном човјеку, и за час не остаде никога у предњој соби. Старицу узеше за руке и одведоше је у другу собу. Младожења се врати код своје драге, помога јој се свући... срца им јако куцаху... узе је за руку... Али скромна муза закрива своје лице бијелим платном — ни ријечи!... свештена завјеса спушта се... свештена и непроникнута љубопитним очима!

А ви, срећни супрузи! уживајте у срдачном усхићењу под трепетом небесних звијезда, али будите цјеломудрени у највећим насладама својијех страсти! Невина стидљивост нека живи с вама нераздвојно — и њежни цвјетови задовољства никад неће увенути на вашој супружанској постељи.

Сунце је већ одавно изашло, и у спаваћој одаји наших супруга влада још дубока тишина. Стара дадиља давно је устала и неколико пута долазила је при врати, ослушкивала је, али није ништа могла чути; напошљетку смисли да још мало причека, па онда доста гласно узвикну:

— Вријеме је већ устајати — вријеме! Кроз неколико минута врата се отворише. Алекса је био већ обукао плаветни капот, а невјеста је још лежала на постељи, и за дуго није могла да погледа стару дадиљу — стидећи се, а не знајући ни сама због чега. Наталија је изгледала блијеђа и слабија но обично — али никад није била тако привлачљива као ово јутро. Обукла се помоћу дадиље, помолила се Богу и тако је очекивала свог мужа, који је међу тим био изашао да нареди слугама за објед и друге потребите ствари. Кад се вратио к Наталији, она га њежно загрли и тихо му проговори:

— Мили мој! ах, ја мислим о тати! заиста он тугује и плаче!... рада бих била чути и дознати што год о њему!....

Наталија не изговори све што је хтјела, но Алекса је одма схватио њену жељу, и исти час је отпратио једног слугу у Москву, да се извијести о племићу Матији.

Али ми да оставимо сад њега, а да видимо што се ради у Москви. Племић Матија дуго је у јутру очекивао Наталију, и најпослије у БЕРУНѢ ГОРѢ БУРЈЕ било све празно и ништа у реду. Просто се избезумио — није ни отворио писмо, отвори га и прочита, није вјеровао својим очима, прочита га и други пут, још није хтио да вјерује, али старачке ноге издадоше га и паде на земљу. Неколико времена стојао је у несвијести. Кад се освијестио, нареди својим људима да га одведу код цара.

— Господаре! зајеца старац — Господаре!.... Он није могао даље говорити, већ предаде цару Алексино писмо. Цар се разљути.

— Ко је тај неваљали преступник? рече цар — али свуда ће га наћи грозна рука правосућа — ово рече, и одма отпрати људе на све стране руског царства, да траже Наталију и особу, који је одвео.

Цар је за тим тјешио старог Матију као свога друга. Уздаси и срце облакшаше стијешњене груди несретног родитеља, и мјесто љутине овлада њим њежна туга.

— Бог види — рече он, погледавши на небо — Бог види, како сам те љубио, неблагодарна, мила Наталијо! Тако је царе, она ми је и сад милија од свега на свијету!... Ко је њу одвео из родитељске куће? Гдје је она? шта је с њом? Ах! ево како

сам стар, и попао би за њом на крај свијета!.. Може бити, да је какав злочинац преварио, па ће је послѣје оферати и погубити... Не, моја кћи није могла завољети злочинца!.. Али зашто да ми не каже?.. Ма ко он био, ја бих га пољубио као сива. Не знам, шта да мислим! Али ње нема! Ја плачем — она не види моје сузе; ја ћу умријети — она неће заклопити очи своје оцу, који је све на њу ослањао? Заиста, без воље Свемогућега ништа не бива: може бити ја сам заслужио Његову казну.... Покоравам се без роптања!.. Само о једном те молим, Господе: буди јој милостивим оцем свуда. Нека ја умрем у тузи — само да она срећна буде!.. Није могуће, да ме она не љуби, није могуће... (Ту племић Матија узме писмо и поново га прочита). — Ти си плакала; ова је карта мокра од твојих суза: ја ћу је чувати на мом срцу, као пошљедњи знак твоје љубави. Ах! да се оћеш икад повратити код мене, па ма и један час прије но умрем... Али како буде воља Божија! Међу тим твој несретни стари отац биће отац сиромашним и несретним; држаће их као своју дјецу, као твоју браћу! са сузама ће им рећи: браћо! молитe се Богу за Наталију.

Тако је говорио племић Матија, и ове ријечи дирнуле су осјетљивог цара до два врата ЕКА

Од сада, добри племићу, твој дејство не може нас сачувати од жалости!

Ти ћеш непрестано мислити о својој дјетету, и уздишући сјећети пред вратима своје куће! Нико, нико ти неће донијети гласа о прекрасној Наталији. Царски посланици ће се вратити и њихов уздах биће одговор на твоје питање. Сјести ће сиромаси за столом свог доброг племића, но његов хљеб чињеће им се грк, јер ће видјети тугу на лицу свог добротвора!

Међутим Алексин посланик вратио се је у пустињу с извјешћем, да је племић Матија био код цара и да је наређено да се по свој Русији тражи његова кћи. Наталија је жељела да се боље извијести, па је питала, како је изгледао у лицу њен родитељ кад се вратио од цара, је ли плакао, и да ли му је њу помињао? — Посланик није могао казати ни да јест, ни да није, јер и ако је видио племића, ипак није на њему могао познати како је расположен.

— Зашто — рече Наталија — зашто се не могу претворити у малу птичицу, па да одлетим у Москву, да видим мог родитеља, да му пољубим и сузама поквасим његову руку, па онда да се вратим својој другој?

— А, не! ја те не бих пустио — одговори Алекса — јер што знам, што би се могло с тобом догодити? Не, драга моја, ја не могу ни помислити на наш растанак — а ти можеш!

Наталија је сејетила овај њски пријекор, и оправдала се пред својим мужем осмијехом, сузама и пољубцем.

Сад би требало да опишем срећу и задовољство младијех супруга и љубавника, сакривених у сред густе шуме од цијелога свијета; али ви, који се наслађивате сличном срећом, реците ми, је ли је могуће описати? Наталија и Алекса, живећи у својој усамљености, нијесу примјећавали, како је вријеме брзо пролазило. Љубавна задовољства бивају вазда једнака, али вазда нова и безбројна. Наталија пробуди ли се — љубила је; устане ли с постеље — љубила је; моли ли се Богу — љубила је; што год је радила и мислила, вазда је љубила и сасвим се наслађавала! Алекса такође; и њихова осјећања сачињавала су једну дивну хармонију.

Но читалац не треба да мисли, да су они, живећи у пустињи, само гледали једно на друго, а сјећели од јутра до мрака скрштених руку — не! Наталија се латила ручног рада, и брзо је навезла два красна убруса, један за свог супруга, а други за свог милиог родитеља.

— Кад год било, ми ћемо отићи код њега! говорила је Наталија уздишући.

Што се пак тиче Алексе, то и он, сједећи уза своју супругу, цртао је разне слике, а најрадије оно, што се Наталији допадало, а у исто вријеме старао се да поправи оно, што се њој није допадало. Тако, мој мили читатељу, Алекса је умио доста добро цртати, и то што је знао било је све од природе без икакве науке. Он је гледао слике лиснатих древади и ријека, и желио је да све то пренесе на карту, у чему је доста добро и успио. Наталија је гледала на покрете његове руке и дивила се, како је он могао, да помоћу свог пера престава час грмење дубово, час московске куле, час дворац царев. Али Алекса се није више борио с дивљим звјеровима, јер се онм (као бајаги из уважења према Наталији, новој досељеници њихове густе шуме) нијесу приближавали к стану наших супруга, и само су се могли чути у даљини.

Таквим начином прошла је зима; снијег се растопио, поточићи зажуборише, земља се покри зеленом травом и пупољци се на дрвећу развише. Алекса изађе из своје кућице, убра први цвјетић и донесе га Наталији. Она се насмија, пољуби свог мужа, и у тај трен запјеваше у шуми пролетње птичице.

— Ах! каква радост! какво весеље! рече Наталија, мој драги, хајде да шетамо!

Пођоше и сједоше на обали ријеке. Знаш ли, — рече Наталија своме мужу — знаш ли, да прошлог прољећа нијесам могла од жалости чути глас птичица? А сад ми се чини као да их разумијем. Виђи, овдје по овом дрвећу пјевају двије птичице — виђи, како оне једна другу љубе, као што се и ја и ти љубимо, мили мој! Није ли истина?

Без сумње сваки може преставити себи одговор Алексин и разна задовољства, које прољеће доноси собом за наше пустињаке.

Али њежна кћи, наслађавајући се љубављу, није забораваљала и свог родитеља. Алекса је по њеној жељи сваке неђеље шиљао у Москву своје људе, да се извијести о стању племића Матије.

Извјешћа су била готово једна и иста; племић је чинио добротина као и прије, туговао је, хранио је сиромаше и говорио им: „Браћо! молите се за Наталију!“

Једанпут посланик се вратио сасвим брзо.

— Господару, ~~рече~~ Алекси, Москва је у великој смутњи. Свирјепи литовци устали су на руско царство. Видио сам, како се становници московски куле пред царевим двором, и како племић Матија у име цара храбри војнике; видио сам како гомиле народа бацају у вис капе и вичу као из једног гласа: „умријећемо за цара и за отаџбину, или ћемо побиједити литовце.“ Видио сам како се постројила у редовима руска војска, како су се сјала копља и мачеви. Сјутра ће изаћи војска у поље, под командом најхрабријих војвођа.

Алекси срце заигра, крв се узруја — одма узе са зида мач свога оца — погледа на невјесту — и мач му паде из руку, а очи му засушише. Наталија га дохвати за руку и није ни ријечи проговорила.

— Драга Наталијо! рече Алекса послвије подужег ћутања: ти се желиш вратити кући к своме родитељу?

Наталија. С тобом, драги мој, с тобом! ја ти нијесам смјела рећи, а вазда ми се чинило, да се ми узалуд кријемо од мог оца. Кад нас види, он ће се тако обрадовати, да ће све заборавити, а ја ћу узети за руку тебе и њега, заплакаћу се од радости, и рећи ћу: „ево онај кога ја љубим — сад сам потпуно срећна.“

Алекса. Али ја треба прије тога да заслужим милост цареву. Сад је то згодан случај.

Наталија. А који то, драги мој?

Алекса. Ићи на војску, тући се с рускијема непријатељима и побједити их. Цар ће тада виђети, да га Љубославски воле и вјерно служе своме отачаству.

Наталија. Ајдемо, драги мој, само ако ћеш ти са мном: ја сам свуд готова.

Алекса. Што говориш, мила Наталијо? Тамо лете смртоносне стријеле, тамо се сијече мачевима: како ти да идеш са мном?

Наталија. Зар хоћеш да ме оставиш? желиш да умрем? јер ја без тебе не могу живјети. Да ли ми нијеси још давно говорио, да ме никад нећеш оставити? А сад мислиш ићи сâм, и још тамо, гдје падају стријеле? Ко ће те штитити? Не, ти ћеш мене узети са собом — или несрећну Наталију више не љубиш?

Алекса загрли своју супругу.

— Ајдемо, рече он, ајдемо и умримо заједно, ако буде Божија воља. Само у рату не иду женске, драга Наталијо.

Љепотица се замисли, осмјехну се, уђе у спаваћу собу, и затвори за собом врата. После неколико минута изађе отуда диван ратник... Алекса се зачуди, али брзо познаде у овом младом љепушану кћи племића Матије и паде јој у загрљај. Наталија се обукла у аљине своје мужа, које је он носио још као младић од тринајест — четрнајест година!

— Ја сам твој млађи брат, рече она смијући се: сад ми само дај општар мач, копље, штит и оклоп — па ћеш видјети, да нијесам гора но мушки.

Алекса није могао да се нагледа свог милог хероја, изабрао му је најлакше оружје, обукао га је у оклоп, начињен од бакарних прстенова (на којима је било написано: „Съ нами Богъ: никто же на ны!“), наоружа своје људе, готове умријети за свога господина, опреми се — и [за кратко вријеме у пустињачкој кућици остала је сама наталина дадиља са два старца.

А ми сад оставимо на неко вријеме наше супруге, у нади, да их Бог неће оставити, већ да ће им бити заштитник у опасностима, тамо, гдје лете смртоносне стријеле, гдје сијевају мачеви као муње, гдје се копља ломе, гдје се крв људска лије потоцима, гдје јунаци умиру за своју отаџбину, и добијају бесмртно име. Повратимо се у Москву — тамо се почела наша прича, тамо је треба и свршити.

Јао! како је опушћела руска пријестолница! све је мирно, све је тужно. По улицама се не види никога, осим слабијех стараца и жена, које смирено иду у цркву и моле се Богу, да Он уклони грозну напаст с руског царства, да дарује побједу руским војницима и да уништи литовску. Добри и осјетљиви цар стоји пред високим вратима свога двора, и с нестрпљењем очекује вијести од старешина војничких. Племић Матија не одваја се ни за час од цара.

— Господару! говорио је он: надај се на Бога и на храброст својих поданика, — храброст, која их одликује од свију других народа. Страшно сјеку мачеви руски; тврде су као кам прси твојијех синова — побједа ће бити заиста вазда на његовој страни.

Тако је говорио племић Матија; мислио је о срећи отаџбине и туговао је за својом кћерју.

Вас у зноју и прабини дотрча гласник — цар га сретe, и дрхтећом руком отвори писмо војеначалника...

Прва је ријеч *побједа!*

— Побједа! узвикну цар од радости.

Побједа! вичу племићи.

И по свој пријестолници разлијегао се је један глас „побједа“ и у свима срцима било је једно осјећање: „радост!“

Војничке старешине подробно су у свему извијестили цара. Битка је била страшна. Већ прије од руске војске био се почео колебати и хтио је уступити силнијем непријатељу, али на једанпут, као грм, зачу се глас: „смрт или побједа“, и у тај трен одвоји се од руских редова млади војник с мачем у руци и јурну на непријатеља; за њим јурнуше и други: цијела војска се покрену, вучући: „смрт или побједа!“ Литовци, не гледајући на своје мноштво, брзо окренуше леђа. „Ми не можемо, писали су војеначалници, достојно похвалити тога младога јунака, коме припада сва слава побједе, који је поразио непријатеља, и лично заробио њиховог предводитеља. Свуда за њим ишао је брат његов, прекрасни ратник, и бранио га је својим штитом. Он не оће казати своје име никоме, осим теби, господару. Поиђени непријатељ помиче из руске границе, и скоро ће се твоја војска са славом вратити у Москву. Ми ћемо сами преставити цару храброг младића, спаситеља отачаства, и достојнога сваке твоје милости.“

Цар је нестрпљењем очекивао своје јунаке и изишао је у поље да их сретe, заједно с племићем Матијом и с другим чиновницима. У Москви није остало никога; слаби старци,

заборавши на слабост, хитали су изван града на сусрет својој дјечи, невјесте и матере, носећи или водећи за руке малу дјецу. ишле су такође. Послеје кратког времена показаше се први редови руске војске, за њима други и трећи; војска је ишла кораком; озада коњаници — напријед старешине. Кад виђеше цара заори се по ваздуху: „побједа и здравље рускоме цару!“ Војводе падоше пред њим на кољена. Он их је подизао и с осмјехом им говорио: „захваљам вам у име отаџбине.“

— Господару, они су одговорили, ми смо се старали, да испунимо своју дужност! Али Бог нам је даровао побједу руком овог младог војника. Ту млади војник, који је стајао уз њих с обореним очима, паде на кољена.

— Ко си ти, храбри младићу? запита га цар, пружајући му десну руку, име твоје мора бити славно у рускоме царству.

Господару! одговори младић, син осуђенога племића Љубославскога, који је свршио своје дане у изгнанству, приклања ти своју главу.

Цар погледа на небо.

— Захваљам ти, Боже, (рече он) што си ми дао прилику, да унеколико загладим неправду и злобу људи, и да за страдање невинога оца натрадим достојног сина. Тако, храбри младићу, невиност твоје родитеља се открила — на жалост, доцкан! Ах! Цар сам био млад и незрело дијете, а племић Матија није био још код мене у савјету. Зло племићи оклеветали су Љубославскога; један од њих, негдје скоро на самрти је признао неистинитост доказа, по којима су осудили правога. Видиш ли моје сузе... Буди другом свога цара, првим послеје племића Матије!

— Тако, невиност мога оца изашла је на виђело!.. али ја — ја сам крив пред тобом, велики господаре! ја сам одвео кћер племића Матија из родитељске куће.

Цар се задиви.

— А гдје је она? запита с нестриљењем... Но племић је био већ нашао своју кћи: прелијена Наталија у одјећи војника пала му је у наручја, шљем јој спаде с главе, а русе косе просуше се по раменима. Узбуђени и усхићени родитељ није могао вјеровати овој појави; али срце осјетљивог старца силним куцањем увјерило га је, да му се кћи наша. Једва је могао издржати ову радост, и пао би на земљу, да га нијесу други уздржали. За дуго није проговарао ни ријечи, наслоњивши главу на раме Наталино; напошљетку викну је по имену, као бајаги да види оће ли му се одазвати — назва је

својом милом и драгом — и при свакој ријечи синула би му нова радост на лицу, које је било тако дуго невесело и тужно. Наталија га је љубила у руке.

— Ти ме тако љубиш! говорила је она, а остало су јој топле сузе наставиле.

Цијела је војска ћутала. Цар је био јако тронут, узео Алексу за руку и одведе га племићу.

— Ево, рече Наталија, ево мој муж! опрости му, мој оче, и љуби га као мене!

Племић Матија подиже главу, погледа Алексу и пружи своју дрхтајућу руку. Младић хтједе да пане пред њим на кољена, али старац га узео на своје груди заједно са својом кћерју...

Цар. Они су достојни једво другог и биће твојом утјехом у старости.

— Она је моја кћи (рече племић Матија), а он је мој син, Боже, дај ми да умрем на њиховим рукама.

Читалац ће преставити себи све остало. Стару дадиљу довели су у град: племић Матија јој је опростио и дозволио је оног свештеника, који је вјенчао Алексу и Наталију, желећи, да их поново благослови у његовом присуству. Супрузи су живјели срећно и користили су се особитом царском милошћу. Алекса је учинио важних заслуга отачаству и господару, услуге, о којима се спомиње у разним историјским рукописима. Добри племић Матија доживио је дубоку старост, веселећи се са својом кћерју, са својим зетом и с њиховом дјецом. Смрт му се давила у виду најмлађег и најмилијег унука његовог, он је хтио да пољуби мало дијете и умро је. Више нијесам ништа чуо од моје бабе; али прије неколико година, шетајући се по обали ријеке Москве близу једног густог шумарка нашао сам надгробни камен, који је зарасао био махом и изломљен зубом времена. — С великим трудом могао сам прочитати на њему шљедећи натпис: „Овдје је погребен Алекса Љубославски са својом супругом.“ Стари људи су ми причали, да је на истом мјесту била негда црква, могуће, она иста, гдје су се вјенчали наши љубавници, и гдје су зажељели и по смрти својој да леже.

ПОВРАТИ МИ МОЈУ ВЕРУ.

Срећно оно доба мило,
Када газих росно цвеће,
Када вијах лептирове
Цело љето и прољеће.

Када слушах жубор вала,
Кад проводих срећне дане,
Кадајући росно цвеће,
Росно цвеће, брсне гране.

Ил' на крилу мајке миле,
К'о безбрижно, мило птиче,
Кад јуначка слушах дела,
Са којих се Срби диче.

Још срећније оно доба,
Кад прецуна идеала
Са љах љубав, пријатељства,
Крај данашњих грдних зала.

А сада се питам: зашто
Брзо оде тај низ дана?
И зашто ће тако рано
Да наступи јесен рана?

И зар више неће доћи
Оне ведре мајске ноћи?
И зар вера изгубљена
Повратит' се неће моћи?

Ал' не тако, брзо тако,
Неће на ме јесен рана;
Ја још чекам мајске зоре
Сред данашњих тешких дана.

Ти ће дани скоро доћи,
Кад слобода *Српству* гране,
Повратићу моју веру
И безбрижне миле дане!

Ш А Р Е Н А Т Р А Ж А

од А. Конан-Дојла.

По инглеском, с рускога превела: Вукосава Иванишевића.

(Свршетак.)

Спаваћа соба дра Рајлота бјеше виша, него му пасторкиње, али исто просто намјештена. Постеља, до ње наслоњача, мала библиотека, са научнијем књигама, проста, дрвена столица уза зид, округли сто, и један велики гвоздени орман, — то бјеше вас намјештај. Холмс се прође по њој неколика пута, пажљиво разгледајући сваку ствар.

Шта има у овоме орману? упита он, ударајући прстима по гвозденоме орману.

— Разне хартије и писма мога очуха.

— Завиривали сте?

— Јесам назад неколике године; сјећам се, да је био пун разних хартија.

— Да нема што у њему, на примјер мачке?

— Не. Каква чудновата мисао!

— Али погледајте ово!“ Он скиде са ормана мали судић са млијеком.

— Не, ми немамо мачке. Само читу и павијана.

— Чита је нека врста велике мачке, не вјерујем, да би овако мало млијека задовољило њезин стомак. Али још нешто морам разгледати.

Он се саже и стаде гледати сједиште на столици.

— Хвала вам! Ово је јасно! рече он, спуштајући у шпаг увеличавајуће стакло. — А шта је ово? Видите, занимљива стварчица. Он показа на мален савијен бич, који висаше више постеље.

На врху њега бјеше учињена петља.

— Каквога сте мњења о овоме, Уатсоне?

— Врло обична ствар. Не знам само, што ће та петља на крају?

— Ово није обично, је ли? На жалост, живимо у хрђаву времену, када је човјек способан на најгори злочин. Сада сам све разгледао, мисс Стонер, хајдемо опет на ливаду.

Никада не памтим лице мога друга тако озбиљно и намргођено, као кад остависмо ову страшну кућу. Ми се прошетасмо неколика пута по ливади, али ни ја, ни мисс Стонер не прекидосмо његових размишљања. Он први прекиде ћутање.

— Сада је главно, Мисс Стонер, да ви тачно испуните моје савјете!

— Разумије се.

— Ово је сувише озбиљна ствар. Ваш живот од тога зависи.

— Ја сам сва у вашим рукама.

— Прво: ја и мој друг Уатсон морамо провести ноћ у вашој соби.

Ми га зачуђено погледасмо.

— Јест, то је потребито. Дозволите, да вам објасним. Је ли оно крчма?

— Јест, гостионица „Круна.“

— Добро, да ће се виде ваши прозори, је ли?

— То се зна.

— Кад вам се очух кући врати, ви се затворите у собу, реците, да вас боли глава. Кад чујете, да је улегао да спава ви отворите прозор, и метните на њега лампу: то ће нам бити знак. Затим узмите, што вам буде ноћу потребно, и пријеђите у ону вашу прву собу. Мислим, да ћете моћи, не гледајући на проваљени зид, ту провести једну ноћ?

— О, врло лако.

— Остало је наша ствар.

— Шта сте наумили?

— Ми ћемо провести ноћ у вашој соби, и постарати се да дознамо, откуд долази оно звиждање.

— Мени се чини, да ви већ сада све знате? она га ухвати за руку.

— Може бити.

— О, имајте сажаљења, кажите ми узрок сестрине смрти.

— Морам бити сигурнији.

— Реците ми барем, је ли умрла, као што ја мислим од самога страха.

— Не, сигурно су били важнији узроци. Сада ваља да се растанемо, ако се Ројлот врати и овдје нас опази — биће све узалуд. Збогом, и не бојте се! Ако учините, као што вам рекох,

онда можете бити увјерени, да ћемо уништити сваку опасност, која вам пријети.

Ми одосмо у гостиону и погодисмо собу, из које су се дивно видјели прозори Сток-Морана. Када се смрче, видјесмо Ројлота, како се враћа кући. С њиме сјеђаше једно дијете и управљаше коњима. Затим чусмо издалека његов љутити глас, и до мало, послвије тога, могло се видјети освјетљење у староме замку.

— Знате шта, Уатсоне — рече ми Холмс, сједећи са мном у густој помрчини. Мени је непријатно, што вас тамо ноћас водим, велика је опасност.

— Могу ли вам што користити?

— Још како.

— Е онда, свакако ћу с вама.

— Врло сам вам захвалан.

— Ви говорите о опасности, сигурно сте у оним собама нешто примјетили, чега ја нијесам.

— Не, само ми се чини, да сам извео неколика закључка из онога, што сте и ви видјели.

— Ја ништа нијесам видио осим конопца за звонце, и чудим се, шта ће ондје, кад не звони.

— Видјели сте и вентилатор?

— Јесам, али не налазим ништа особитога, што је пробужена рупица између двије собе, пасторкине и очухове, па још тако мала, да се ни миш не може провући.

— Још прије доласка у Сток Моран, знао сам, да ћу наћи између те двије собе вентилатор.

— Није могуће, Холмсе!

— Јесте, знао сам. Сјећате ли се, кад нам је причала, да јој је сестри сметао дим из докторових цигара. То је знак, да између тих соба има отвор, који мора бити врло мален, кад га прегледајући собу не примјетише, одмах сам закључио, да је то вентилатор.

— Па шта има у томе особито?

— Е сами признајте, зар није чудно? Чине вентилатор, вјешају конопцац, и дјевојка, која спава у постељи испод њега, ненадно умире. Зар вас то не чуди?

— Ја у томе не видим никакве свезе.

— И ништа особитога у постељи не примјетисте?

— Не.

— Она је прикуцана за под. Зар се игдје прикуцивају постеље?

— Нигдје.

— Ту постељу није било могуће помакнути с мјеста, она је морала вазда бити испод вентилатора и конопца.

— Холмсе! викнух ја. — Тек сада разумијем ваша пребацивања. Ми ћемо брзо да обуставимо најлукавији и најстрашнији злочин.

— Јесте, најлукавији и најстрашнији. Када је један доктор злочинац, онда он вазда учини најужаснији злочин, јер је уз њега и одважност и знање. Палмер и Притчард (два знаменита инглеска злочинца), били су први научењаци, а овај је, чини ми се, још бољи од њих. Ко зна, какви нас ужаси ноћас очекивају? А сада, да мало запалимо, и проговоримо што веселије.

Око девет сати свјетлости нестаде, стара зграда бјеше у мраку. Полако прођоше још два сата, тачно у једанаест за-свијетли се јасан пламичак на једноме прозору.

— Ено нам знака! викну Холмс, и скочи на ноге. Гори на средњему прозору!

Излазећи, он рече гостионичару, да идемо код једнога пријатеља, и да ћемо тамо остати сву ноћ. Ми се пожурисмо. Жуткасти пламичак освјетљаваше нам пут, и мамљаше нас себи, у ону страшну, тајанствену собицу. Лако прођосмо парк, дохватисмо се ливаде, и тамав да уђемо кроз прозор унутра, кад нешто иза дбуна, слично на накарадно, кривоног дијете, искочи пред нас. Затим паде у траву, извијајући се, кривећи ноге, па га брзијем корацама нестаде у мраку.

— Боже мој! прошаптах ја. — Јесте ли видјели?

Холмс се у први мах исто препао. Његови прсти грчевито стегоше моју руку. Затим се он тихо насмија.

— Баш пријатно друштво — прошапта он. — Ово је павијон. Ја бијох сасвим заборавио на чудновате докторове љубимце,

Овдје се налазила и чисна, која нам је сваки час могла скочити за врат. Морам признати, да ми је лакнуло, када сам по Холмсову примјеру скинуо обућу, и тихо уљегао у собу. Он без икакве лупе затвори прозор, пренесе лампу на сто и разгледа собу. Сае је било у реду, као и дању. Он ми метну руку на ухо, и рече тако тихо, да га једва чух:

— И најмањи звук поквариће све!

Ја климнух главом, као знак потврде.

— Треба да удунемо лампу, јер ће он видјети свјетлост кроз вентилатор.

Ја опет климнух главом.

— Немојте заспати, ваш живот зависи од тога. Припремите револвер, ако устреба. Ја ћу сјести на постељу, а ви на столицу.

Извадих револвер, и метнух га на стô. Холмс бјеше понио са собом дугачак, танак штап., којег спушћа крај себе на постељу, заједно са шибицом и комадићем свијеће. Затим удуну лампу и ми остасмо у мраку.

Ужасно ли је бдити у мраку! Да ли ћу икада те тренутке заборавити? Из даљине се чуло са црквенога торња куцање сати. Читава вјечност! Искуца дванаест, затим сахат, два и три, а ми све сјеђасмо и очекивасмо...

Наједанпут, у вентилатору сину свјетлост, па је одмах нестале, затим се чу смрад од горећега петролеума и разгријаног гвожђа. Сигурно је у сусједној соби запаљен мукли фењер. Ја чух неки покрет, затим се све утиша, само што је смрад био све јачи. Тако натегнута слуха просједих још по сахата. Затим се чу нови звук, врло тихо шуштање, као да пара из котла струји. Чим се зачу тај звук, Холмс скочи са постеље, ужеже свијећу и стаде иза све снаге лупати штапом по конопцу више вентилатора.

— Видите ли, Уатсоне, викаше он — видите ли?

Али ја ништа не видјех. У онај мах, кад ми друг ужеже свијећу, чуо сам да нешто јасно звижду, али изненадна свјетлост ослијепи моје уморне очи, тако да не бјех у стању разгледати оно, на што је са таквом јарошћу напао Холмс. Само сам му лице видио: оно је било самртно-блиједо, пуно ужаса.

Он престаде лупати по конопцу, и гледаше горе на вентилатор. Наједанпут, у сред ноћне тишине, зачу се најстрашњија дрека, какву сам икада до сада чуо. Она је била све јача и јача, у томе звуку чули су се болови, ужас и јарост, помијешани са очајним човјечијим вапајом. Причају, да је у селу и још даље, у поповој кући, пробудила та дрека људе. Ми остасмо као скамењени, ја гледах на Холмса, а он на мене, док и пошљедњи одјек тога страшнога звука не изумрије у ноћној тишини.

— Шта оно значи? упитах, као изван себе.

— Оно значи, да је све свршено! одговори Холмс. Сами је Бог тако хтио. Узмите револвер и хајдемо у собу др. Ројлота.

Он запали лампу и поведе ме по ходнику. Пред вратима застадосмо, он куцну неколика пута, и не добивши одговора

сам отвори врата. Ја уђох за њим, држећи припреван револвер.

Пред нама се указа чудноват приказ. На столу горијаше фењер, и освјетљаваше отворени гвоздени орман. Код стола на столици сјеђаше др. Ројлот у ноћној хаљини, испод које му вираху босе ноге, у турским папучама. На кољенима му спазисмо овај мали бич са петљом. Брада му бијаше издигнута, а очајни непомични поглед уперен у зид. Око главе бијаше му обвијена некаква жута трака, са црнијем пјегама. Када ми уђосмо, он се не окрену, нити помакну.

— Ево оне траке! Шарене траке! прошапта Холмс.

Ја учиних корак напријед. Накит око његове главе, шарена трака, помаче се и подиже своју узану, пљоснату главицу — то бијаше змија!...

— Та ово је блатна отровница! Најопаснија змија у Индији! викну Холмс. Ујела је свога господина, па је одмах умро. Ко другоме јаму копа, сам у њу пада! Да бацимо гадну живину ондје, гдје је и била, затим ћемо одвести мисс Стонер на сигурније мјесто, и јавити полицији сав догађај.

Говорећи овако, ја брзо сам мртвачких кољена бич, натаче отровницу и врати је са свога грознога мјеста, и држећи далеко од себе руке убаца је у орман и затвори га.

Ето како се догодила смрт др. Ројлота! Не треба да дуљим ову и овако дугачку причу, говорећи о томе, како смо извјестили престрављену дјевојку, и одвели је тетки у Херро, како је полиција све прегледала и увјерила се. Оно што ми је било неразумљиво, објаснио ми је био сјутри дан Шерлок Холмс, када смо се враћали кући.

— Испочетка сам саставио сасвим погрешан појам о овој ствари — рече ми он — с тога се вазда треба добро увјерити, па онда изводити закључке. Сусједство цигана и ријеч „трака,“ — којом је хтјела једна дјевојка да објасни оно, што је видјела, кад је ужегла лампу — навело ме на сасвим друге мисли, које сам одмах одбацио, чим сам увидио, да се кроз врата и прозор није могло уљећи. Пажњу ми је највише привукао вентилатор и конопац за звонце више постеље. Када дозвадох, да ту звонца никако нема, и да је постеља прикована за под, одмах посумњах да је конопац удешен ради нечега, што је морало проћи кроз вентилатор, и спустити се по њему до постеље. Тада помислих на змију, тим више, што је доктор набављао животиње из Индије. Мисао да употреби отров,

који се не може пронаћи никаквом хемијском пробом, могла је доћи у главу само научену и злу човјеку, којему су познате све источне тајне. Требало је истражном судији имати врло добре и оштре очи, да примјети на мртвome дјевојчиномe тијелу двије црне тачкице, од змијиних отровних зуба. Овдје се сјетих и звиждања. Њему је било потребно вратити натраг змију прије, него што је јутрењи зраци осветле, да је жртва не види, што је радио помоћу млијека у ономе судићу. Сигурно је тискао змију у вентилатор у оно доба ноћи, када му се чинило најзгодније. Могла је змија једну ноћ и не ујести, као што се то догодило прве ноћи са мисс Елен стонер, могла је не ујести и другу, и трећу ноћ, али најдаље за недјељу дана и друга би сестра била мртва. Ја сам то закључио прије, него што сам улегао у његову собу. Кад сам је прегледао, опазио сам на столици стопе, те се он цењао, што му је наравно требало, да дохвати до вентилатора.

Кад виђех гвоздени орман, судић са млијеком и бич — више нијесам сумњао. Онај метални звук био је сигурно од ормана, кад је стари у њега затворио змију. Даље знате, што сам радио. Чим сам чуо змијин шушањ одмах сам ужегао свијећу и напао на њу.

— Па сте је приморали, да се натраг кроз вентилатор врати?

— Јесте, и тиме проузроковао њен нападај на свога госу. Разјарена од мојих удараца напала је на првога човјека, кога је угледала. Ја сам наравно допринио смрт др. Рајлоту, али то ми ни мало не гризе савјест.

ПОШЉЕДЊА ПЈЕСМА Ј. П. ПОЛОНСКОГА.*)

* * *

Ноћ звјездана с неба слази,
Тихо дише свјесни хлад,
Иза магле тамно плаве
Душа моја лети сад...

Све што ј' већа туга моја,
Што сам даље мети тој,
И крај што је скривенији, —
Ближе ми је Творац мој.

Мр.

*) У очи своје смрти Полонски је послао ову пјесму „Њиви“ и није доживио, да је види наштампану.

ЈАКОВ ПЕТРОВИЋ ПОЛОНСКИ.

„Съ кѣмъ отдохнуть измученной душой?
Къ кому идти въ день горя и печали?
Поэтъ, поэтъ!.. какъ много мы съ тобой
Твои друзья, на вѣки потерялы...“

Тако у „Свѣтъ“-у оплакује Н. Соколов смрт Јакова Петровића Полонског, једнога од најбољих великана руске поезије послѣ Пушкина, — који се је, као што вели његов критик Страхов: увијек поклањао свему, што је „прекрасно и високо“; служио истини и добру, а мрзио лаж и насиље, љубио свјетло науке, човјечанство и свете идеале.

Њега оплакује цијела Русија, и когод је за ових педесет година ијоље пратио руску литературу, морао се срести са свијетлим именом Јакова П. Полонског.

Рођен је у Рјазану 6-ог децембра 1819, а умро у Петрограду 18-ог прошлог мјесеца. Полонски је потомак сиромашне племићке породице. Год. 1831 ступи у гимназију у своме мјесту рођења. Још као ђак VI раз. поздрави долазак царевића Александра II дивним стиховима, тако, да се Жуковскоме, који је био с њим у пратњи, толико допане, да му у име Царевића преда златан сат. Год. 1840 ступи у московски универзитет, гдје на пријамном испиту из књижевности добије оцјену 5, а из математике 1. По свршетку својијех пјесама под именом: „Гамме,“ но не промијени се ни тада његов оскудни материјални положај, и ако најбољи руски критик Бјелински са похвалом писаше о њему. Живио је затим у Одеси и на Кавказу, гдје му жива јужна природа обогати машту новим плодовима поезије. Оскудно материјално стање поче рушити здравље пјесниково. Год. 1857 пропутова Италију, Швајцарску, Њемачку и Француску, гдје се и ожени са једном рускињом, која за кратко вријеме умре и он се мораде по други пут женити.

Мајков и Фет бијаху пјевидрузи Полонског, који с њиме попунише руску поезију послѣ свога великога учитеља Пушкина. Сва тројица живјели су дуго, али, гдје би била руска поезија, да су Пушкин и Љермонтов дочекали дубоку старост,

па и неки омањи пјесници, међу којима симпатични Надсон ве доживје ни 25 година?

На педесетогодишњем јубилеју Полонског, Мајков у дивним стиховима напи здравицу: за поетическiи нашъ, вѣрный нашъ добрый тройственый союзъ.“

Сви тројица бијаху надахнути духом Пушкинове музе; али, при свој међусобној сличности, код њих је било и своје оригиналности. Тако Полонски уступа Мајкову љепотом форме, Фету раскопношћу слика, деликатношћу колорита и вјештином превода, но их надмашује дубином хуманости, јер нико послије Пушкина не могаше будити „добрия чувства“ код људи као Полонски. Отворите његову поезију, нека вас огрије онај свети жар љубави пјесникове — ви ћете заборавити сву злобу људску, и душа ваша сјединиће се са душом доброга Јакова Петровића.

Прошле године пјеваше:

Я искалъ наслажденья и счастья,
Я искалъ любви и свободы.

Без сумње познавао је мрачност и ништавило живота, али је увијек у њему налазио и свијетлијех страна.

Плакао је, видећи пред собом јаднике, које је љупки осмијех судбине мимоишао:

„За модел за ихъ рабство и дѣди
Мени вѣчно томила тревога.“

И заиста као да га је Провиђење послало, да у овим мрачним временима, у којима је мало чистих идеала, унесе жијак свете узвишене поезије. Пјесник љубави, он је својом поезијом одговарао на општа човјечанска питања, која не налазећи одговора у науци и философији буђаху кроза сва времена надахнуће пјесниково:

„Блаженъ, кому дано два слуха,
Кто и церковный слышитъ звонъ
И слышитъ вѣщій голосъ духа.“

Ето, та вјера у науку и прогрес, сједињења с дубоким религиозним осјећајем, и јест особита црта у поезији Јакова Петровића. Он је с правом могао рећи: ја сам проникнут био божанственом силом. Машта га је далеко уносила, она му је замјењивала реалност:

Док тражиш оно, што нигдје није,
И том који те сузом облије,
Утјехе мелем дариваш благи,
Пјесник је с тобом, мој брате драги...

Нити га могаху оковати грозни окови песимизма као рано преминулог Надсона; одузме ли га туга, он се од ње не заштићава неким стоичким размишљањем као његов пјевидруг Фет; али га често окружаваше сумња и меленхолија: „Молит' се желим, но сумња тешка, души мојој свете мисли крије.“ И молио се је узвишено и ватрено као што то само пјесник може.

Пок. проф. Вуловић рече, да пјесник мора бити узвишена карактера и моралне чистоте, па да му радови могу достићи праву пјесничку висину. То видимо код Полонског. Правичност, истина била му је света и драга:

Въ комъ потухнетъ мерцаніе правды
Тотъ ея никогда не узнаетъ...
Эта правда вела меня въ жизни
И въ могилу меня провожаетъ!

Ми смо познавали симпатичнога старца и когод га је знао и слушао могао је на њега оправдати онај познати стих Жуковскога:

„Поэзія естъ Богъ въ святыхъ мечтахъ земли.“

Природа је Полонскоме загонетка, но загонетка мила и блиска срцу, с којом се он расуђивао: шума му прича, лишће ласкаво шапуће, вави које чују морска чудеса, — „и природа као и срце животи има своје своје незгоде.“

Здрави дух и жар пјеснички сачувао је до смрти. Требало је само поменути о поезији, па да добри старац снова запламти младалачким жаром. Није био партаиста. На ток литературе имао је своје особито мишљење. Као прави пјесник пренашао се је свуда; сликао нам Индију, Египат, библејска времена, средње вјекове, борбу Словена и т. д.

Он је заборављао на злобу људску, но при својој доброты и скромности не могаше, а да не узвикне против оних, који се бацају на олтар, гдје пјесников огањ гори, или равнодушно скрећу од њега:

Насколько тотъ богатъ душой,
Кто дерзновенною рукой
Намъ перлы творчества бросаетъ.

Цио његов унутрашњи живот огледа се у његовој поезији. Пјесме су му замишљене но благородје, нити код њега има самохвалисања. Његове се пјесме пјевају по цијелој Русији, — нама се чини да и сада чујемо, гдје пар заљубљених у тихој мјесечевој ноћи пјева:

Мой костеръ въ туманѣ свѣтитъ,
Искри гаснутъ на лету;
Ночью насъ никто не встрѣтитъ,
Мы простимся на мосту.

Бодре и мирне душе пјесник се је лагано спуштао к западу својих дана: чекам, дођи света сјени! Читајући његове пошљедње пјесме, у којима међу осталим пјева:

Вѣдь если смерть ко мнѣ придетъ
Воспряну духомъ я, очнуся на вѣки зрячимъ,
И все былое оживетъ.

Ми се сјетисмо стиха нашег узвишеног Књаза-пјесника, који слично Полонскоме пјева:

.... Младост духа
Нити вене, нити стара,
Нема силе, нема моћи,
Што пјесников дух обара!

Полонски је сахрањен у породичној гробници у Рјазану. Занимљиво је, да поменемо како је његов брат гимназист у својој 14 год. пресказао себи смрт. На три дана раније позове он своје другове код куће и стане их увјеравати, да ће на Ускрс умријети, и мољаше их, да га сахране у Олгином манастиру.

Тако је и било. Овај жалосни инпечатак братовљеве смрти оставио је траг на сав живој Јакову Петровића и та му је смрт послужила као *sujet*, да доцније напише поему „Мертатель.“

Са овим, ето, у неколико се одужисмо, и бар душевно принијесмо „последнее цѣлованіе“ сјени благороднога пјесника, а сад да завршимо ријечима оед genteemон-а:

„Из вјечности свијетле, но кратке очи старца пјесника, које све праштају, из царства истине и љубави чује се пошљедњим гостима његовог вјечног пребивалишта вјечни Христов завјет: Љубите свијет! не вријеђајте један другога!...“

Нека је свијетла и вјечна успомена Јакову Петровићу Полонскоме!

Цешинѣ.

Иѣ.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Смрт Јакшара Курбашића, Колашинца.

Чудна врага Колашина града,
На њ се Турци често сакупљаху
На чардаке те диван чињаху.
Један данак сви се окупише:
Поглавице, аге, буљукбаше,
На чардаке Аџа барјактара;
О свачему еглен затурише:
О момцима и о јунацима.

О пушкама и о ђевојкама,
О младијем њиним кадунама.
Но што рече Аџа барјактаре:

„У дванаестем часу и земану,
Не долази ђеџџег на дивану,
Од Јакшара Курбашића млада,
Из цијела Колашина града.“

Тад бесједи ага Пашан-ага:

„О Мумине, наша буљукбашо!
Ну, не пуштај твог Јакшара сина,
Да ти јави по врх Дрпа овце,
Срби ће га жива ухватити
И његову главу погубити,
А стадо му бјело плијенити,
То ће нашем граду јазук бити.“

На то се је Мумин наљутио,
Па овако аги одговара:

„Чујеш ли ме ага, Пашан-ага,
Ти си ага од нашега града,
Ма се нећу ка' ти повлаштити,
Нити влаху кумство оправити,
Ка' ти што си Дрљевићу Перу,
Те ти шиша твога сина Муша,
Али неће мојега Јакшара,
Но сам ради' да ми га посјече,
Као што је мога мила брата,
Мила брата Курбашића Муја.“
На њега се аге насрдеше,

Па једанак с дивана одоше,
 Сваки своме бијелу чардаку.
 Ријеч није везена марама,
 Да се узме па у скрињу баци,
 Но је ријеч одалица брза,
 Она пође од уста, до уста,
 Док је зачу Дрљевићу Перо,
 Како се је Мумин затекао
 И његова кума прекорио.
 Грохотом се Перо насмијао,
 Па овако јунак проговара:

„Ну Мумина Курбашића стара,
 Како се је старац затекао,
 И Јакшара сина истакао,
 А тако ми Бога великога,
 Неће му се наносити главе,
 Нит' ће чуват по врх Дрпа овце.“

Перо зове Перишу Лабуда:

„Брзо скупи дванајест хајдука,
 Ђе год знадеш бољега јунака,
 На мојега бијела чардака.“

Хитро Лабуд на ноге скочио,
 Те јуначко друштво окупио,
 На чардаку Дрљевића Пера.
 Перо друштво дивно дочекао,

Доста дава пива и јестива,
 А кад пили и кад вечерали,
 Све им турске разговоре каза
 И каза им што је наумио.

Добро друштво све га послушало.

Кад у јутро зора зарућела,
 Поранио Перо с хајдуцима,
 Докле дође у Доли широке,
 Почивуо на води студенцу.

Ко је жедан пије воде ладне;
 Ко је гладан једе леба сува,
 Прискркује из плоске ракије;
 Ко ли јунак притеже опанке
 И загледа свијетло оружје,

А Пера ми санак оборио,
 Па он пође под јелу зелену,
 Мало заспа санак угледао.

Перо спава, а друштво сјеђаше,
 Докле било сунце навалило,
 Тад се Перо од санка пробуди,
 Очи трља, смије се грохотом,

Па овако јунак проговара:

„Јесте ли се друштво наљутило,
 Е сам санак мало боравио,
 У санку сам чудан сан видио:

Пушке моје што су ми сребрне
 Обавије бјеху позлаћене,
 Сјајаху се ка на гори сунце;
 Још узимах мога цефердара,
 На му ватру на табану давах;
 Пушка пуца сва се гора тресе,
 Јек одјеца подно Колашина.“

А друштво му санак толковало:
 „Што су твоје пушке позлаћене,
 То ћеш диван шићар заузети;
 Што ти пуче бистар цефердаре,
 Те се стресе сва гора зелена,
 Потрешће се Колашински Турци!“

Одма Перо с хајдуцима крену. —
 Ето ти га гором Мрчавином,
 Док дођоше Косовоме лугу,
 Покрај Таре покрај воде ладне.
 Ту их бјели данак оставио,
 А тамна их ноћца ухватила,
 Прегазеше Тару воду ладну,
 Окренуше уз Речине равне,
 Док дођоше Кључу зеленоме.
 Ту их бјели данак оставио,
 Па се кључу Кључу високоме
 Те гледају Курбашића кулу,
 Куд ће њему стадо окренути
 Оће л' њему Јакшар излазити.
 Четоваше за четири дана,
 Буљукбаши не чинише квара,
 Другог Перо никог не даваше,
 С хајдуцима што схватит могаше.

Дању иде зеленоме кључу,
 На даниште те чека Јакшара,
 Ноћу иде око бјела двора,
 Те четује и на њег' војује.
 Но је Мумин потурица стара,
 Па он ками и по ноћи спава,
 Но све чува двора и обора.
 Кад је пето јутро освануло,
 Подранио Мумин буљумбаша,
 Ето ти га на турског дивана,
 Те сјеђаше и кафу пијаше.
 Но да видиш Муминов Јакшара,
 Рано и он момак подранио,
 По турски се дивно наредио,
 На сеизе вику учинио,
 Те су бјело стадо отворили,
 Окренули кључу зеленоме,
 Поред њих је Курбашићу млади,
 А гледа га Перо с хајдуцима,

Па је јунак ријеч говорио:
„Зло ти јутро, Курбашић Јакшаре!

Ками мајци која те имала,
А сестрици која те гајила,
А Мумину очи извађене!“

То изрече разређује друштво
Око бјела стада Курбашића.
Перо узе струку сингавицу,
Па се вуче од трна до трна,
Докле дође до Јакшара млада.

Из грмена јунак искочио,
И пламена ножка повадио,
На Јакшара вучки напануо,
За прси га руком прихватио,
И с ножем му главу одрубио.

А хајдуци стадо околише
И сеизе младе погубише.
Окренуше низ Речине овце,
Док дођоше Тари на обалу,
Тару воду прегазише ладну,
Хватише се уз гору Мрчаву.

Глас допаде Колашину граду
Међу аге ће кафу пијажу,
Да погибе Курбашић Јакшаре.

Из руку им чаше попадаше,
А из очи сузе докренуше.
Глас жалостан Колашином дети,
Ко је јунак да се Јакшар свети.

У поћеру за Каури клети.
Немају се када опремити,
Ни парипе своје оседлати
Ни челичли уздом зауздати,
Него само пушке уграбили
И на голе коње посједали,
Ни седлате, нити зауздате,
Но уларом само запрегнуте.
Полећеше Тари води ладној.
Тару воду пребродише ладну
Ударише трагом за хајдуком,
Кроз Мрчаву гору заљегоше;
Кад су били брду Мрчовскоме
Стигоше се Турци и хајдуци,
Побише се огњем из пушака.
Виђ' јунака Дрљевића Пера
И његово дванајест хајдука,
Не да стада без велика јада,
Нити главе без замјене праве.
Но при њима добра срећа била,
Стока им се њина поплашила;
Од пушака и од фриске љуте,

Па утече право ка Равнима —
 Ето среће праве хајдуцима.
 Турци Перу квара учинише,
 Добра њему друга обранише,
 Комненова Грујића Синана,
 А хајдуци четири Турчина
 Обранише, па их погубише.
 За хајдуке добра срећа била,
 Тамна их је нојца раздвојила,
 Те се Турци натраг повратише,
 А хајдуци на Равни одоше,
 На чардаку Дуљевића Пера
 Ту јуначки шићар дијелише,
 Арамбаши старјешинство даше;
 Дадоше му гољка и риђака,
 Што носаху два звона једнака.
 Перо оде на равно Цетиње,
 Господару Петровић владици,
 Те владици приступио руци
 И даде му од Турчина главу.
 Свети Петар њега благосивља
 И јуначке афериме дава.
 Још му даде неколико пара,
 Да дијели себи и дружини
 И да вида рањена Синана.
 Оде Перу у Морачу Доњу,
 Ту је своје искупно друштво
 Искупно дар им дијелио,
 Што је њима владика спремио,
 И видао рањена Синана;
 Видао га док га извидао.
 То је било, кад се је чинило,
 Нама, браћо, мир и здравље било,
 Мир и здравље, а помоћ од Бога!..

Прибиљежио: Шпиро Калуђеровић, учитељ.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

I.

Жути цвијет уз трпезу, низ трпезу сам,
 Прифати га, мили свекре, срећа ти је с њим;
 Жути цвијет уз трпезу, низ трпезу сам,
 Прифати га, свекрвице, срећа ти је с њим.
 Жути цвијет уз трпезу, низ трпезу сам,
 Прифати га, млад ђевере, срећа ти је с њим;

Жути цвијет уз трпезу, низ трпезу сам,
 Прифати га, мили куме, срећа ти је с њим;
 Жути цвијет уз трпезу, низ трпезу сам,
 Прифати га, заовице, срећа ти је с њим;
 Жути цвијет уз трпезу, низ трпезу сам,
 Прифати га, јетрвице, срећа ти је с њим;
 Жути цвијет уз трпезу, низ трпезу сам,
 Прифати га, младожења, срећа ти је с њим —
 Ја ли срећа, ја л' несрећа с њим.

II.

Хвалила се жута дуња на море:
 Ја сам цвијет на 'ви свијет најљепши.
 То зачула нежњевена пшеница:
 Не хвали се, жута дуња на море,
 Ја сам цвијет на 'ви свијет најљепши.
 То зачула зеленика јабука:
 Не хвали се, нежњевена пшенице,
 Ја сам цвијет на 'ви свијет најљепши.
 То зачула некошена ливада:
 Не хвали се, зеленико јабуко,
 Ја сам цвијет на 'ви свијет најљепши.
 То зачула неспреда ђевојка:
 Не фали се, некошена ливада,
 Ја сам цвијет на 'ви свијет најљепши.

III.

Ибар вода нема брода,
 Само камен до камена,
 По камену босиљ расте,
 По босиљу коло игра,
 Из кола се магла дигла,
 У магли се соко вије.
 Мамише га млади момци
 На њихове бритке ноже;
 Што га они више маме,
 То се соко више вије.
 Мамише га невјестице
 На свилене марамике;
 Што га оне више маме,
 То се соко више вије.
 Мамише га удовице
 На сребрне тканичице;
 Што га оне више маме,
 То се соко више вије.
 Мамише га ђевојчице
 На злаћене огрице;

Што га оне више маме,
То се соко ниже свија,
Па им паде на рамена,
Крилина им хлад чињаше.

IV.

О ђевојко, душо моја,
Рекла ми те мајка твоја,
Рекла дати, па не даде —
Бог јој дао дуге јаде!
Украст' ћу те од оваца.
— Би, да смијеш, но не смијеш,
Е ја имам девет брата
И десетог братучеда,
Жива ће те уфатити:
Да те муче — срамота је,
Да те бију — грјехота је.

V.

Три ђевојке под бор сједе,
На њих стари росу тресе:
Ви, ђевојке, да сте моје!
— Кад се твоје називале,
Дивље в' косе протрнуле.
— Таман тако, таман тако,
А ја старац дивљи јарац,
Па ви онда свака моја
Таман тако, таман тако.

Прибиљежио Јов.

Одбјегла му жена.

Шијала се та ђемија:
Шија шија прико мора,
Прико мора дуждевога.
Стаде викат' у Лимане:
„Имате ли једну гуску,
Која гуска жене краде?“
Из Лимана говораше:
„Ми немамо такву гуску,
Која гуска жене краде,
И моја је украдена;
Ко ће ми је осочити,
Чудно ћу му мито дати
Чудно мито три хиљаде.“
Сама му се осочила:
„Не јади се јадан био,
Нећу твоја никад бити,

Кад сам твоја млада била,
 Душек бјеше прна земља,
 Јорган бјеше ведро небо,
 Јастак бјеше леден-камен.
 Сада кад сам млада дошла:
 Пода многу су два душека,
 Под главом су два јастука,
 На мене су два јоргана.“

Ја пресадих зелен пелен.

Ја пресадих зелен пелен,
 Па доведох шуту козу,
 Да ми шута пелен ије;
 Шута пелен јест не оће.
 Ја донијех мрка вука,
 Да ми вуче шуту ије,
 Не хће вуче шуту јести.
 Ја донијех риђу кучку,
 Да ми кучка вука лаје,
 Кучка вука лајат' не хће.
 Ја донијех бојно копље,
 Да ми копље кучку боде,
 Копље кучку бости не хће.
 Ја донијех ватру-огња,
 Да ми ватра копље гори,
 Ватра копље горет' не хће.
 Ја донијех ладну воду,
 Да ми вода ватру тали,
 Вода ватру талит' не хће.
 Ја донијех врана коња,
 Да ми коњицу воду пије,
 Коњицу воду пити не хће.
 Ја донијех мало седло,
 Да ми седло коња бије,
 Седло коња бити не хће.
 Ја донијех мала миша,
 Да ми мишић седло ије,
 Мишић седло јести не хће.
 Ја донијех риђу мачку,
 Да ми мачка миша ије,
 Мачка миша јести не хће.
 Ја доватих ћепанику,
 Тере мачки прико главе:
 Стаде мачка миша јести,
 А миш стаде седло грести,
 Седло стаде коња бити,
 А коњ стаде воду пити,
 Вода стаде ватру талит',
 Ватра стаде копље горет',

Коцље стаде кучку бости,
Кучка стаде вука лајат',
А вук стаде козу клати,
Коза стаде пелен јести.

Сестра проба браћу.

Сади Маре винограде,
У кошуљу без јелека,
Темном ноћу без мјесеца,
Научи се црни вране,
Да јој ара винограде.
Маре иде браћи својој:
„О за Бога, браћо моја,
Имате ли тић од лова
И брзо га соколића,
Што умије лов ловити?“
Они су јој говорили:

„О, тако ни, сестро Маре,
Ми немамо тић од лова,
Што умије лов ловити,
Ни брзога соколића!“

„Не фала ви, браћо моја,
Ја имадем тић од лова
И брзога соколића,
Што умије лов ловити,
И из лова дома доћи

И лов дома донијети,
Но ви сестра прову меће,
Је ли ваша прва милост!“
„Није наша прва милост,
Но дођоше туђе жене,
Нашу милост дијелише!...“

Из збирке: Риста М. Поповића.

Пјесме уз бешику.

I.

Нини, сине, сан те преварио!
Мајка те је у ружи родила,
Ружа те је на лист дочекала,
Ластавица пупак урезала,
Бјла вила у свилу завила,
А челица медом задојила,
Божја мајка на бабинам' била,
Свако га ти миља доносила,
Понајвише здравља и весеља.

II.

Нини сине с крстом и анђелом;
 Крст те часни чув'о до поноћа,
 Анђел бож'ји, сине, од поноћа,
 А сам Господ, од сад и до в'јека

III.

Спавај, спавај, чедо пренејако,
 Успавај се у шимшир бешици.
 Беша ти је на мору кована,
 Ковале је четир' кујунције,
 Један кује, други позлађује,
 Трећи меће халке на јабуке,
 А четврти алем камен драги,
 Покрај ког се види вечерати
 У по ноћи као у по дана.
 Трговац је бешу доносио,
 Бабо сину бешу куповао,
 За њу дава три товара блага —
 Да се љуља чедо пренејако.

Приближежио: Владимир Н. Торовић, гимназиста у Мостару.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКА
 CRNOJEVIC
 Ћосо и циганке.

Дођу двије циганке код једне куће, гдје нађу само домаћина од куће, који бјеше прилично стар, а при том и ћос (безбрк). Тај исти дан био је убио некакво говедо, и висило је месо по кући. Кад месо опазише циганке, зине им срце за њим, па се домислише, те једна од њих рече: Ти, газда, ка' да немаш брка? — Немам вала — рече ћосо. Ако ћеш ти — рекоше циганке — ми ћемо ти лако учинити, да ти брци никну. А како? — рече ћосо. Овако — само се ти немој бранити; па му свезаше добро очи с фацулетом, а на главу му натакоше један велики сач, те једна поче бити нечим по сачу, и у исто вријеме пјевати: „Ала, сестро, мећи доста и у моју, ка' у твоју, дако ћеду брци никну!“ — Тако је све непрестано једна пјевала и лупала по сачу, заглашујући га, да не чује, што јој другарица ради; а она друга пријенула на месо, те кида и меће у своју и своје друге торбу. Пошто их добро напуни, изнесе их и далеко скрије у шуми, па се поврати натраг. Тада ћоса развезу, да му виде бркове; кад али му нијесу још никли. Ћосо рече: шта је ово, нема још бркова?! — Оне му одговоре: не може то тако одмах бити, а виђећеш још кроз 2—3 дана, како ће ти велики порастати. — Ћосо и томе повјерова, па им у кретању даде нешто пара за заслугу.

Кад у вече дође ћосова жена, почне јој се он хвалити: а не знаш, данас су ми двије циганке врачале, да ми никну брци!

— Па ће су ти тѝ брци? — рече жена.

— О, доста је рано, не могу они тако одма нићи; али ћеш виђети још за два до три дана, како ће ми велики порастити!

— А, тако ти Бога — рече жена — причај, како ти то врачаше!

На које ћосо почне: ваистину, кад си ме тако закумила, казаћу ти: Оне дођоше и рекоше, да ми учине, да ми брци никну. Ја на то радо пристадох. Свезаше ми очи, метнуше ми сач на главу, па почеше лупати нечим по сачу; уз лупање једна пјеваше: „ала, сестро, мећи и у моју, ка' у твоју, дако ћеду брци никну!...“ и нијесам им много дао — само два фиорина.

— Жена се одма сјети, шта су радиле, па погледа месо, кад, али подобро подрубљено; па рече: а, злојо, ти не видиш, никад с њима не видио, оне су ти месо понијеле; кућо ископана, али не знаш, да не може нико учинити, да ти никну брци, само један Бог, који је и тебе и земљу и све, што је на земљи, створио. Он само може то учинити, други нико. Ко у правог Бога вјерује, њему и помаже, а ко вјерује у врачарице, њему одмаже; па с тога ти неће брци ни до гроба нићи!

Хоца у колијевци.

Неки човјек опазио да хоца шурује нешто с његовом женом, те он, како би их ухватио, домисли се: пође од куће, говорећи жени, да неће доћи за дуго. Жена то објави хоци, који најпрву вече дође код ње. Пошто прође комад ноћи, закуца домаћин на врата, зовући жену, да му отвори. Жена и хоца се препадоше; у томе запита хоца: а ће ћу ја сад? — У колијевку, а да ће! — Те јадни хоца легне у колијевку, а жена поред огња, тобош као да је породила дијете. Муж куца више пута, зовући је; док му се најпослије жена одазва, говорећи: кајде тако ти Бога, лези ће у селу, јер сам, да опростиш, имала некакво балавче. — Али се муж не шће одбити, док му отвори. Почне је његовати, наложи јој добру ватру, па запита: а ће је то дијете и што је, знаш ли? — Ух! тако ти Бога, остави се, може бити да је и до сад умрло! — Не, не, рече муж, кажи ми, ће је, е ћу поћи, да га видим. — Тако ти Бога, није те стид! Како ћеш ти гледати сад рођено дијете; зар ти није гадно?! али, кад је тако, ето га у колијевци. — На то муж устане, кад у колијевци — нађе хоцу, па рече: гле, а њему је ево брада никла; дај брзо, да га обривамо! — Немој, ни да Бог, гријешити се! — Хоћу, како не — рече муж, па узе некакву тупу кустуру, те га и без воде обрија. Јадни хоца трпио је, као кам; а ће-кад би му се отело ћетиње кмечање. Послије муж заврне му хаљине с ногу, па рече: гле колике су му ноге; божја вјера, хоћу му и њих поткинути, — па потрча за сјекиру, а јадни хоца, видећи, да ће га оштетити, ћипи на ноге с колијевком на плећима, те преко врата бјеж, а муж за њим ћерајући га и кличући: ај, ко је момак, ево вампир! — На његов поклич скочи цијело село, почеше га тражити, док у сванућу нађоше га, ће се скрио у једну ривоточину, што је вода издубла, искосно зубе, крвавог лица, а с колијевком на леђима; не познаваше га нико, те они штаповима и камењем по њему; а он јадник једва мога изговорити: ја сам хоца! на које сви прекосе у смијех, па одоше својим кућама, плујући и грдећи га.

Туђе не дирај.

Биле три јетрве, које су све јеле скоруп једна мимо друге, а имале једног доброг мачка, којему су говориле, да им он једе скоруп, па су га тако све три редом биле. Јадни мачак, не могући то трпјети, утече у бестрв. У путу срете магарца, па га запита: куда си кренуо, магарче? — У бестрв. — Е, па и ја сам кренуо у бестрв, него да идемо заједно. Пођу напријед, и сретеше јајце, па послае и овна, и они на питање мачково казаше, да су кренули у бестрв. Удруже се сви заједно, па се почну један другом јадиковати, због чега је који кренуо у бестрв; док рече мачак: мене су све тукли, јер су мислили, да им једем скоруп; рече јајце: мени рекоше, да би ме попригали, кад би дошао кум или пријатељ; настави ован: мени су говорили, да би ме заклали, кад би дошао какав добар човјек; а магарец рече: када издижемо на планину, и јашу ме и носим товар.

У вече дођу на конак у једну кућу. Кад би вријеме спавања, рече јајце: ја ћу на сред куће, да проживим, а магарец: ја ћу на вратима, да зури. Те исте ноћи дођу два човјека, хајдука, у ту исту кућу, да краду. Уљезе један, да пропири ватру; промијеша пепео, у томе јаје пукне, те га огањ испече; хајдук нагне бјежати, али га дочека мачак, те чепрљима за очи; нагне још боље бјежати, дочека га ован, те у њега роговима; он нагне још боље бјежати к вратима, дочека га магарец, те у њега ногама; те тако хајдук изађе вас истучен и нагрђен. — Запита га друг: како би тамо? Наопако — рече — сину муња из пепела, те ме испече; скочи ђаво с пријеклада, те мене чедрљима за очи; дочека ме нешто на сред куће, те по мене вилама, а нешто ме на вратима уби ожегом иза врата. — Онда се они договоре, да виде, што је, па се један сакрије у буњак пред кућом, а други се попне на крушку. Пошто овају дан, изађе мачак на праг, гледајући тамо, амо, па опази око оног човјека буњаку, па помисли, да је миш, те скочи на њега и дохвати га за око ноکتима; хајдук се преплаши и утече; мачак се још више препане од њега, па брже боље утече на крушку. Онај на крушки се препане, мислећи, да је оног доље удавио, па сад хоће и њега, те скочи с крушке на главу, ће остане мртав, а мачак пође у дружину здраво и весело.

Јеврејин по други пут преварен.

У једној великој вароши живио један Јеврејин, који је био богат трговац, снабђевен сваковрсном робом, особито владичанским одежама. Неки лукави човјек дође к њему, па му рече: имаш једнога брата, који је владика, али је далеко одавде, па ми је писао, да му пошљеш једне владичанске одежде из вашег дућана; но, господине, он је управо вашег стаса, толико висок и тако дебео, па вас молим, да ви обучете једно цијело владичанско одјејаније, па, које вама буде улодно, биће и њему. — Шта има, што не би лако ми Јеврејин учинио за новце?! — Обуче на себе цијело владичанско одјејаније и метне на главу митру. Пошто се обуче, пође онај за банака, ће су му стајали новци, па их отвори и почне их рукама мијешати и мећати руке у џепове, као да их меће у џепове; али није ниједног узео. Јеврејин се раздере и почне кликовати. Онај човјек утече изван, а за њим Јеврејин онако обучен, вичући и показујући на оног, говорећи, да му је покрао новце из банка. Полиција одма скочи, ухвати оног;

али, пошто виђеше, да онај није Јеврејину ништа украо, баце Јеврејина у тавницу, држећи, да је полудео. Послије неког времена дође онај исти опет код истог Јеврејина, говорећи му: хајде се опет обуци у оне исте хаљине, а не бој се, нећу те већ варати; а вијесам ти ни прије ништа понио, само сам те провао, да виђу што би ти учинио. Јеврејин му повјерова, да се пређе шалио и помисли, да сад неће онако што учинити, те се и по други пут превари; обуче оне исте хаљине, те се и по други пут превари; обуче оне исте хаљине, стави митру на главу, а онај одма и опет пође за банак, отвори новце, почне их мијењати, као пређе, и мењати пуне шаке пара у џепове. Тада му Јеврејин рече: мијешај, колико хоћеш; заиста ме сад преварити нећеш, и ако си прије. — Пошто онај напуни пуне џепове новаца, утече преко врата, а Јеврејин пође за банак па, кад виђе, да су му понесени новци, истрча онако обучен изваи и повика опет у помоћ, да ухвате оног, говорећи, да му је понио новце из банка.

Полиција, мислећи, да се он заиста помамио, те по други пут искаче обучен у владичанско одјеланије, не шће оног хватати, него Јеврејина, те га затворе у тамници, а онај пође кући пуних џепова блага.

Паметно размишљање.

Један човјек са сином и шуром крене у хајдуковање, те су све отимали и крали, што су год могли, а при том и тукли Турке. За неко вријеме су хајдуковали срећно и чинили су велик зулум Турцима. Најпослије се упуште далеко у турску провинцију, али тамо не прођу добро, него их сва три и поведу везиру. Везир је то једва и чекао, те их сва три баци у тавницу, ће је било за њих црно живовање. Кад је за њихову робију зачула једна жена, што је била једном жена, једном мајка, а једном сестра, јако је тужила за њима, јер јој је то био и род и дом, те се најпослије охрабри и пође код везира, дако јој којег пушти. Кад дође пред везира, почне жалостиво плакати, да се не би сурово турско срце смилovalo бар на једног од њих. Па баш њен плач, јаук и лелек јако подјејствова на срце везирово, јако га потресе, те јој рече: е, влахињо, они су зло чинили, па ево зло и дочекаше; али, видећи тебе тако жалостиву и плачну за твојим и родом и домом, то ти хоћу указати милост: пошто у њима губиш и род и дом, то ти допуштајем, да бираш једног, којег-год хоћеш, који ће бити пуштан на слободу. — Тада везир заповиједи, те сва три изведу преда њ, па им рече: заслужили сте сва три смрт за зла, која сте учинили Турцима; али, ево хоћу једног од вас да пуштим овој вашој жени, а остали два биће кажњени смрћу; — па се окрене жени, те рече: а ти, жено, бирај оног, који ће ти бити потпора у твојем животу. — Жена ућута мало, гледајући са плачљивим и тужним очима сва три; па најпослије рече везиру: Бог ти покловио дуги живот, кад си мени сироти указао такву милост; жам ми је, што морам пресудити двојници од њих, да гину, али, кад не може бити свима дарована слобода живота, онда сам приморана бирати једног, јер, боље је и један да остане у животу, него ниједан, — па даље настави: домаћина могу и опет стећи, тако исто и сина, кад би била воља божија, али брата, пошто би овог изгубила, никад; с тога и молим, да мојем брату буде дата слобода живота. — Везир се зачуди том паметном избору и размишљању, јер је мислио, да ће изабрати сина, па

joј рече: кад си тако паметно размислила и изабрала, пуштајем ти на слободу сва три, само ако ће ми се обрећи, да неће већ чинити зулума. Они то једва дочекају, закуну му се и поклони им живот.

Више нећеш бјежати!

Једин човјек, који је био сасвијем сиромашан, није већ могао никако са својом фамељом живјети од глади. Његова жена, која је била баш згодна, рече му: мож ли се икако довити, бар за неђељу дана да не умремо од глади?

— Не ја никако — одговори јој муж

— Ја бих могла, ако велиш ти.

— Па еда, како год хоћеш — рече јој муж.

Жена пође у село, у турске куће, те у десетине Турака измами по десет ока жита, говорећи свакојему, да довече дође, да убије њезина домаћина, па да се узму.

У вече ево ти једног, па рече: отвори! Стани мало, е сам у замету — рече жена — па опреми сјекиру, те га дочека на вратима, те њега у врх главе, док падне мртав. Пошто га убије, стрпа га у клијет. Тако су долазили сви десет редом и сваког је редом убила и стрпавала у клијет. Сјутра-дан зовне ђевера, те дође, па му рече: Ја сам убила једног Турчина, но га понеси, те баци у воду, па ћемо наполи дијелити његово оружје. Ови га узе и понесе и баци у воду. Кад се врати натраг, сусрете га жена иста, која је била другог изнијела, па му рече: камен понио, а он ево ће се вратио! Тада он узе и оног, мислећи, да је оно они исти и понесе га у воду; Ви редом, док их све понесе. Кад баци десетог у воду е моста, под мост се умивао један вода који, кад опази оног мртог, препане се и нагне бјежати, а ови га е моста опази, па, мислећи да бјежи они, што га је бацисо, потрчи за њим у пољеру и рече: вала сам се наносио, Бога ми, *више нећеш бјежати!* — па дохвати камен, те хоџу у врх главе, гдје остане мртав.

Сиромаш и царева шћер.

Један сиромашак, који је носио дрва на пазар и тијем се исхрађивао, нађе једанпут на једно мјесто јаје, те га понесе с дрвима на пазар: за бреме дрва узме четири гроша, а за јаје пет гроша. Други дан пође у дрва, па опет на оно исто мјесто нађе јаје; али га не шће носити на пазар, него дома; проломи га и нађе у њему педесет дуката. Да би дознао откуд та јаја, понесе ово јаје на исто мјесто, па се сакрије. У тај мах долети једна тица на јаје. Тад онај сиромашак скочи и ухвати је; понесе је кући, начини јој кавез, па је тури у њ, ће му је носила јаја, а у сваком јајету по педесет дуката. Пошто онај сиромаш постаде богаташ, заузме трговину, па у кретању рече жени, да му пази кућу, као своју главу.

Послије неког времена дође му у кућу један стран човјек, те жена, како би га боље угостила, закоље ову тицу, па даде једном дјетету од ње утробницу, а једном срце. Оном, што му даде срце, освану у јутро под пазуом педесет дуката те се и оно крене с њима по свијету у трговину. Дође у град, ће је живио цар, који је имао шћер, коју није могао виђети нико, што не би дао педесет дуката; те и он даде педесет дуката, да уљезе код ње. Запита га њевојка: оклен теби паре? — на које јој он све

право каза од почетка тиче до свршетка и како је он срце изио, те стекао паре Тада шћер царева даде му нешто, те попи и одма баца оно срце, те га уграби царева ђевојка, па викне на слушкиње, те га одма истуре на поље. Он јадник дигне се отле у скитњу по свијету; у путу нађе на једно мјесто јабуку, те с ње изије једну јабуку, кад — али се прометне магарцем; убере другу, те поједе, те се опет прометне човјеком, као што је био. Тада се домисли, како би се осветио царевој шћери, те убере доста јабука: и од оних што промећу магарадима, и од оних што промећу људима; па пође на пазар царев и викне: ко ће лијепих јабука? — То зачује царева кћи, те пошље слушкиње, да јој купе јабука; те им он прода тридесет од оних, што промећу магарадима, а осталом народу од оних других, добрих. Кад донесу јабуке царевој шћери, она даде на своје слушкиње по једну, а она сама поједе једну, те се све прометну магарицама. Онај сиромашак их све купи и пође с њима по свијету, те је с њима ћиријао. Кад заузме неколико новаца, врати се својој кући, те и мајци дадне једну јабуку, те се и она прометне магарицом. Тако их је све држао за по године узатвору у изби, па им онда свијема дадне по једну јабуку од оних добрих, те се прометну, као што су приђе биле; па цареву шћер узме за жену, а остале отпусти својим кућама.

Што му пуче више репа.

Један човјек, идући путем, наиђе на једну велику плочу, која је била дубоко у земљи зарасла и којој се само горња површина виђела, на којој опази натпис: „**БЛАГО ТОМЕ КО ПРЕВРНЕ**.“

Онај човјек, мислећи и надајући се постати сретан, ако је преврне, почне одма радити. Радио је за дуго, док је откопа, па је онда с великом муком преврне. Пошто је преврне, опази на противној страни натпис: „**ШТО МУ ПУЧЕ ВИШЕ РЕПА!**“

Приближежи: **Обођанин.**

ЗАБАВНЕ ДОМАЋЕ ИГРЕ.

На цензури.

Сви играчи посвиједају. Изабере се старешина и сједне по даље. Кад се је све смирило, изабере се лице, које хоће и пошље у другу сусједну собу, или на поље. Кад је лице (н. пр. Милица) пошло, старешина отвара говор:

Господо! Ступам пред вама и желим дознати каквог сте мишљења о мојој кћери (или како хоће нек је назове) да ми створено речете? Изговоривши то, иде од једног до другог играча и пита. Сваки доказује своје мишљење. Пошто све преобиде, сједне по средини, замисли се и ућути, У овом ћутању, мора да се Милици даде знак да дође. Кад Милица уђе, старешина је срете и почне о свему питати. Најзад, послѣје преговора, почне јој говорити: „Моје дијете, мислио сам, да махане немаш, а како дознадох, имаш и сувише. Желећи дознати мишљење ове господе, ја те метнух на „цензуру“ и видиш, синко, (или како хоћеш) што су рекли: Неки вели: добра је, згодна, крива, сметена глупаста, и т. д. и нико те

не похвали. Дакле угађи, ко ти је што рекао!“ Милица мора да устане и свакојему лицу с којим говори, да се обрати и помене једну од више речених ријечи: на пр. лице, којему се Милица обрати с питањем, ако буде рекло исту ријеч: „згодна“ — мора да се поклони и да иде на „цензуру,“ ако ли пак не, само се насмије — а Милица иде даље. Нашавши свога критичара, меће га на цензуру, а сама постаје старешином.

Фантaзија.

Сва лица, која желе играти, окупе се око повећег стола и посиједају. Лице, којег општим договором изаберу за старешину, устане и свакојему даје по комад бијеле хартије. Добивши сваки свој биљет, дужно је записати своје име и презиме. Пошто је с писањем готово, сваки савије свој биљет као цигар и предаје старешини. Потоњи све скупи у капу, промијеша и из све групе биљета узима један, развије и чита писано на пр. Петар Ђ-г-ч. Петар прими биљет, устане и слуша што му се рече: — Дану, Петре, испричај нам што год шаливо, смијешно, сметено, мудро — све једнако — само нек је измишљотина. — Петар је дужан да измисли и да прича. Љепота игре зависи од приповједача. Ако је он бистар и досјетљив, то ће и прича бити интереснија и обратно. Може н. пр. у мјесто приче, да изговори какву изреку, стихотворење — једном ријечју — што би било занимљиво и весело. Ништа није љепше, но кад допане да дјевојке причају — гдје се често лове и подбирају туђе изреке. — Играч, као што рекох, бива по некад врло весела и поучна, јер човјек упреже све знање и фантазију, тек да љепше и смијешније исприча.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE У ФОНДУ

Главна је при овој игри то, што човјек не смије помињати ни црно ни бијело. — Сва лица посиједају и једно устане и иде с питањима: шта си радио, купио и т. д., гдје свако мора да одговара. — Одговор мора бити брз. На пр. Маше! „што си купила?“ — мараму — какве боје? „црвене!“ Ако она рече црне или бијеле што често бива, то дужна је дати залогу. Кад сва лица дадну по једну залогу — фанат — то старешина изабере лице, које је најпослије фалило и метне га за судију.

Старешина узима залогу (али кривући да је не виде) и пита: „Шта је овај фанат заслужио?“ — Судија бира најсмијешније казне и кажњава. Играч мора да одговара, све да испуњује, иначе се лиши права игре.

Јалта.

Прибљежио: И. Калуђеровић-Сарап.

А Ф О Р И З М И.

Величина људских дјела мјери се побудама, које су их радиле.

Пастер.

Наши породици су из почетка — пролазници, по томе — гости, а на крају крајева — господари.

Талмуд.

У кога је жуч у устима, томе је све грко.

Руска пословица.

Кад треба слушати — буди први, а кад говорити, буди пошљедњи.

Турска пословица.

Може ли се научити добро говорити, читајући оне, који добро пишу.

Волтер.

И мухе би могле подићи човјека с мјеста, кад би биле сложне.

Булвер.

Гријеси и пријеступи људи, поучнији су за нас, него ли њихова добра дјела.

Паскал.

Тражи само кључ својој сопственој души, а нађеш ли га, тим ћеш кључем отворити душу свију.

Гогољ.

Није високо оноо пјесничко дјело, које није у стању задржати човјека, који га прочита, макар на по сата, од гнусних мислих и постидних дјела.

Леопарди.

Човјек прије престаје осјећати, него се надати.

Јунг.

Златни вијек био је онај када није злато господовало.

Лезе де Марнезија.

Завидљивци умиру, но завист никада

Молијер.

Најзнаменитији свјетски пјесници, јављали су се, обично, након великих народних подвига.

Хуго.

Жена би била у очајању, кад би је природа саздала таку, какву је направи мода.

Буасти.

У политици је боље обећавати, него давати: људима је лакше управљати посредством надања, него посредством благодарности.

Виктор де Блед.

Не хватај се за кола, која низа страну лете, јер ћеш насигурно врат окрети; а ако она уз брдо иду, хватај се за њих и бићеш на врху.

Шекспир.

Историја, -- то је апелациона жалба на савремене погрешке, предане суду потомства.

Сезиур.

Савјест је без зуба, па ипак гризе.

Руска пословица

Живот — тренут међу двјема вјечностима.

Платон.

Ганије не признаје граматике, он саздаје своју доктрину у своје дјелу: мјесто да се потчињава законима прошлости, он пише законе за будућа времена.

(„Француске искуство XIII вијека.)

Ако ми је срце уско, шта ми је стало, што је свијет широк.

Јерменска пословица.

Оплакивати минуле јаде, — најбољи пут дозвати нову жалост.

Шекспир.

Клевета је слична оси. Ако је не можете учити, — оставите је на миру. При најмањем покрету вашем она постаје злија и жешће напада.

Шамфор.

Идеје су што и гвозђе: што се више по њима бије, то проичу дубље.

Дима син.

„Њива.“

Превео: **Омер.**

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

К Њ И Ж Е В Н О С Т

К њ и ж е в н е б и љ е ш к е.

Пропаст Јаничара, зове се нова историјска приповијетка *Чеде Мијашовића*, коју ће наскоро издати књижара Браће М. Поповића. Особито се радујемо, што овај вриједни књижевник прати поље приповијетке. Тиме ће своме роду далеко више користити, него ли пишући некаква писма босанским поновима (види „Бос. Херц. Источник“ од ове год.), којима се користе наши душмани.

И *Симо Матавуљ*, приредио је збирку својих прича, коју ће издати исто Поповићева књижара. Књига ће носити натпис **Приморска обличја**, а издање ће јој бити, како веле, дивотно. Матавуља, као приповједача, добро познаје сваки онај, који се интересује за српску књигу, те се овом новом његовом прилогу од срца радујемо.

С а в њ а в е к а Н и ш а в у.

Тако се зове књига **Један од најбољих српских писаца младих снага на убавом Јадрану** — Др. Алек. Љ. Митровића. Књига број 169 стр., а цијена јој је 70 новч. Садржина је шљедећа:

До Златног Прага; Златни Праг; борба за слободу; народни препородилац; народна захвалност; поздрав Прагу.

Ко је прочитао ову књигу, могао је закључити, да нијесу ово тек мимогредне путничке рефлексије, него мјестимице и строги научни погледи на пјелокупац живот братског нам чешког народа, његову историјску прошлост, савремену културу, дух и обичаје. Као Словенин асимилирајући своја чувства с чувствама једнокрвног народа, којима је пријатан гост — писац на сваком згодном случају, било при пријатном веселом разговору уз чашу, или при обмјени мисли с књижницима словенским, свуда с ентузијазмом истиче српску ствар, радо о њој прича, и радује се, кад ко-год са стране симпатичну ријеч пружи. Да приведемо један примјер из његове књиге. У разговору с Пољаком неким писац од душе жали, што још не би срећан да пољуби руку Црногорског Књаза Господара. Пољаку је чудновато, како то руку пољубити, на које му г. писац међу осталим одговара: „Ми љубимо само ону руку, која заслужује наше истинско поштовање, нашу искрену љубав и синовљу преданост. Таква је рука и десница Књаза Николе. Та је десница на бојном пољу привриједила Српству велику славу, а себи нарочито признање. Та је десница, послје рата, подигла Црну Гору на ону висину, на којој никада није била ниједна држава, малена и сиромашна, као што је Црна Гора. Та ће десница, буде ли жива и здрава, још много урадити за срећнију будућност српскога народа.“

— Али, молим Вас, — настави Пољак — одговорите ми на моје прво питање: Какав је човјек Њџаз Никола?

— Док сам као дијете живио у Котору, увијек сам се гурао кроз свјетину, да продрем до првијех редова, одакле сам најбоље могао да видим црногорског господара, који је често силазио са Цетиња у Котор, да путује у Петроград, у Цариград, или у Беч. И тада ми је чудновато било око срца, кад бих угледао Њџазу Николу, човјека висског узраста, широкијех прси и соколовог ока и погледа. Одма сам могао да разумијем, за што су његови душмани на бојном пољу бježали пред његовом сабљом. И доцније сам, као момче, више пута могао да се дивим Њџазу Николи. Пошљедњи пут гледао сам га прије неколико дана, кад је ишао у Лондон. Тада сам жалио, што је густо иње покрило његову главу. Вјерујте ми, да нас има много, који бисмо одвојили од својијех година, само да он још дуго живи.

Кроз сву књигу провијава уз мјестимични весели хумор, и строго-научни анализ, те јасно и правилно сликање живота и рада једне нај-културније гране словенске.

Језик је чист и слadak, а садржина занимљива, те ће свакоме добро доћи, зато је најтоплије препоручујемо.

Животопис Ђорђа Николајевића, митрополита Дабро-Босанског, написао је и издао *Димитрије Руварац*. Ово је лијепо и опширно написана књига о врломе покојнику, који је, након своје смрти, тако диван спомен оставио у народу своме. Он је био један од онијех архипастира, који и душу своју полажу за свједе. О оваким архипастирима треба и више да се пише, и ми смо захваљујући свакоме Србину, који не пропушта прилике да то и учини.

CRNOJEVIĆ

Изишао је из штампе одавна жељно ишчекивани Вуков **Српски рјечник**. Ово је државно издање краљевине Србије, кога су приредили чланови одбора за издавање Вукових дјела: П. П. Ђорђевић и Љуб. Стојановић. Ми држимо, да ниједан интелегентнији Србин, не би смио пропусти, а да ову лијепу и корисну књигу не набави.

Православље у Босни и Херцеговини, натпис је књизи П. М. Томића, у којој се опширно претреса о жалосном стању православља у окупиранијем земљама. Књига је написана темељито, објективно, са извршним познавањем ствари и прилика, те је топло препоручујемо свакоме, који се интересује за нашу браћу у тим јадним српским земљама.

„Дело,“ лијепо уређен српски белетристични лист, који излази у Биограду, у својим новијим бројевима доноси стручну расправу Дра Бранислава Петронијевића **Артур Шопенхауре, живот и филозофија**.

„Звезда,“ породични лист, кога уређује Јанко Веселиновић, у Биограду, донијела је до сада неколико дивних ствари. Нарочито истичемо приповијетку Радоја Домановића „Позориште у паланци,“ а има још одабраних радова из пера М. Ђ. Глишића, П. Одавића и самога уредника, као и красних пријевода. Од пјесама нам се најбоље допада ова од младог мостарца-мухамеданца Османа А. Ђикића

Кад цикне шара...

— Мехмед еф. Спахићу —

Кад цикне шара и убојни мачи,
Обоје крвљу кршио стјење твоје,
О тада, тада и ја ћу се таћи
Балчака свјетлог димискије своје.
Ал' прости, мајко, домовино мила,
Прва је жртва што од мене мрије,
— Син срца твога, ког си одгојила
На срам и жалост кршева твојије',

Иверје, збирку приповиједака младога хрватскога писца *А. Матоша*, издаће књижара Пахер и Кисића у Мостару. Матош је радио много по српским листовима: „Бранкову колу“, „Делу“ и „Зори“, те су и ове приче скоро све оштампане из тијех листова.

РАЗОРЕНО ГЊИЈЕЗДО.

Приповијетка Свет. Ђоровића.

Ништа није благодарније од савјесног критичара, који износи мане с оправданом циљу, да поправи, поучи, допуни и ништа наивније, а лакше, него са заносом у цвикеру на очима успети се на критичку трибуну, те немиле горопадно подићи своје апсолутистичко „Veto“ на наше младе снаге, пуне духа и обећања помоћи развој лијепе књижевности. Ако је снага скромна и самопоуздана — немилосрдно се стрпошће под притиском хуке-буке завидљивих тенденциозних насртача, којим „слава Милицијадова не да спавати“, јача и самопоузданија снага бодро, као неустрашиви Сцевода, крчи себи пут и по идејама и по формама. Колу пошљедњих припада и писац горње књиге која је једна.

Нећемо се пуштити у детаљи, али поуздано уеуђујемо се мислити, да је писац потпуно оправдао своју задату цијељ. Читаш књигу, а пред собом видиш групу мостарских бегова, слушаш њихове разговоре, па их судиш, као људе пуне преданости спрема свог Султана и пуне слабости, евоисте и хвалисавце — то су ти бегови мостарски; видиш младог Алију пуна енергије и духа, и Ибрахима образована, но подла ласкавца ради остварења својих жеља, па када их је достигао, видиш га гдје бјежи као кукавица. Видиш чисто наговорени устанак шачице њих против Султана, пред чијом силом падају као покошено сијено, а остаје оно мјесто збора и договора пусто, празно — право разорено гњијездо. Па зар није идеја плодна, пространа, красна?! — Заиста би се могла обући у најљепшем драмском руху с вјештом руком драматурга. Читалац је стекао јасан појам о свима онодобним појавама живота турског и типичнијим цртама њихових старешина. Сад ако хоћеш петезати мак на конач — и најкласичнији писац неће умаћи од својих недостатака. Читајући и дојакошње радове нашег Светозара, грехота би била не признати му Богодани му дар, силу воље, особито проучавање народњег духа и приличну техничку обраду. Истина, наићи ћеш и на празнину, којом ће се ограштити срце наивног критичара, на које би му се могло рећи: Стој, имаш право, али не толико!

Ми нашем омиљеном брату Херцеговцу честитамо на лијепом дару и сталној вољи, са жељом, да се што боље одужи свом роду, а књигу најтоплије препоручујемо.

Алекса Р. Шантић издао је и другу књигу

„Лирски интелекто,
пјесме Ханриха Хајнеа

друго, поправљено и илустрировано издање с приказом Марка Цари.

Читајући ове пјесме, не могуће је младом срцу силно не закуцати, прелазећи у љубавну област цара и љепоте, не изазвати ехо давно увријезаних у срцу љубавних осјећаја и њезне пјесме, која вас заноси милозвучним брујањем својих тонова. Ми нијесмо кадри читати Хајнеа у оригиналу, али, читајући ово складно копирање, јасно нам је, да су пјесме, изведене из дубине срца ауторова, проникле најдубље у пријемљиво срце преводиоца, због чега је пријевод Шантићев јамачно и морао испасти добар и вјеран, „који је, како говори Цар, у границама могућности, знао да се уживи у дух оригинала и да уз то — што је врло важно — своје прејеву сачува облик умјетничког дјела.“ При закључку Цар. препоручујући ову књигу без ограничења, вели, да она „служи на част преводиоцу, који је овим лијепим трудом својим дао доказа не само о својој верзификаторској вјештини, него и о фином укусу, којим се руководио у избору предмета, којему је своју пажњу и свој труд покљонио.

Алекса је прави Богодани пјесник, чија муза чешће га заводи у меланхолично-елегичку област, према да се пјесник вјешто увлачи у музикалну хармонију језика и ритма, те нас заноси и одушевљава, развесели и рас-
тужи. Желимо му, да нам дуго пјева, па макар се мргодило и десет Cel-
sius-a — Народне му предање не фали.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Поп Ђира и Поп Спира, Ериповићева Ст. Сремаца, посебно је оштампана из „Бранкова Кола.“ Уз Јанка Веселиновића и Симу Матавуља, Стеван Сремац без сумње је најбољи приповједач српски. Његово причање, проткано увијек ведрим и финим хумором, освојиће свакога; његове особе рижето су кад карикатуре, то су живи људи од кости и од меса, са свима врлинама и маанама живих људи; његови описи увијек су дивни и оригинални. Једино је, што би смо могли замјерити то, што је често пута сувише опширан, те кад и кад умори читаоца. Но та мана даде се излијечити, о чему нам свједочи његова *Ивова слава*, те ради тога прелазимо преко ње и књигу најтоплије препоручујемо.

Календари за 1899. Већ их неколико имамо под рукама, у којима видимо сијасет којекаквих прилога и, обично, са великим каталогом на крају, који чини, да календар много дебљи изгледа. Ограничићемо се само на *најбоље* календаре, те ћемо о свакоме, макар и у кратко, рећи своје мишљење. Први календар, који нам је дошао у руке, био је „Орао,“ познати стари српски календар, којег уређује Чика Стева Поповић. Ове године навршило се 25 година од како „Орао“ излази, те је због тога овогодишње издање хтјело да буде љепше и пуније, него иједно досадашње. Велике и опширне рекламе предходиле су овом издању и сви са нестрпљењем очекивасмо, да га што прије видимо. Но, морамо признати, да смо више очекивали, него ли добили, јер, сравањујући овогодишњи „Орао“ са многим пређашњим, видимо, да је овај одмакао само по броју слика, а што се садржине тиче, био је много и много пута прије далеко бољи. Па и слике нијесу нове: има их из „Наде“, „Њиве“ и т. д., а

што је главно: нијесу добро, нијесу чисто израђене. Но да оставимо слике, које су свакако узгредне у сваком календару, а да пређемо на „Забавно-поучни дио.“ Тај дио, — и ако већ рекосмо, да је изостао иза многих првашњих забавно-поучних дјелова „Орла“ — ипак нас је задовољио. Та ту се срећемо све са познатим именима: Чика Стеве, Јов. Живановића, Влад. Димитријевића, Тих. Остојића, мајора Стефановића-Виловског, а та имена су уједно и најбоља гаранција за вриједност поучних чланака, које написаше. Осим поучних чланака имамо и двије приповијетке „на Боровачи“ М. Будисављевића и „Вјерна љуба“ Панте Поповића.

Далеко више од „Орла“ задовољио нас је лијепа, *прави* календар „за народ“ загребачки „Србобран.“ Осим што је препун лијепих слика из разних српских крајева, садржина му је тако дивна, одабрана, разноврсна, као ни у једнога другог календара. Ми смо просто у незгоди, те не знамо, коме би чланку, пјесми или приповијетци дали првјенство. На првом мјесту, дочекује нас дични старина Змај, са дивном пјесмом „Цар Алвасан и Мирон Патријарх,“ а осим њега срећују нас и други омиљени пјесници: Драгољуб Илић, Мијалковић, Бешевић, од којих је сваки, по једно зрно бисера из своје гривне, приложио, да окити ову народну књигу. Од приповједача налазимо такође наше омиљенике а на првом мјесту Веселиновића, који тако лијепо прича о „Старом Бошку,“ па М. Цветића, М. Цара и младога Мил. Будисављевића, који се овђе јавља са најљепшом својом приповјетком до данас „У мењави,“ која је написана одиста умјетнички. Научне чланке у овом календару писали су: Мил. Вукићевић, Бран. Јуришић, Таковљанин и још неки. А пада све радове, допала нам се дивна пјесма нестихована честитог старине Александра Сандића „Србобрану“, како само би званишњи књижевници могли написати. Још нам се у „Србобрану“ допада и то, што доноси народне умјетности, о чему треба да је окићена свака књига за народ ове врсте. „Србобран“ је и врло јефтин. Цијена му је само 40 новч.

Трећи календар је „Дубровник“, кога уређује ваљани уредник листа „Дубровника“ А. Фабрис, ево већ трећу годину. По садржини својој, овај календар не заостаје много иза „Србобрана“. Ми се у њему срећемо са честитим чика Јовом-Змајем; срећемо се са омиљеним Симом Матавуљем, који нам се јавља са лијепом причом „У Филадельфији“; па са Др. Миланом Решетаром, Марком Царом и пјесницима Алексом Шантићем и младим мухамеданцем Османом Ђикићем. Све ствари у „Дубровнику“ лијепе су и одабране, те ће читаоци наћи и пријатне забаве, лијепе корисне поуке, што свакако служи на част уреднику, који је све то прикупио, попут марљиве пчелице. Једино, што б смо могли замјерити, то је, што су слике слабо израђене, али ми смо већ напријед споменули, да су слике споредна ствар.

На крају крајева, да завршимо ову нашу биљешку, ми најтоплије препоручујемо српском народу сва три календара, који су свакако најбољи календари за 1899. годину.

К њ и ж е в н и о г л а с и .

Српска Књижевна Задруга. Сав српски народ поздравно је с највећим одушевљењем друштво, које је прије шест година основано у пријестолници краљевине Србије, у Биограду: *Српску Књижевну Задругу*. Највиђенији српски родољуби из свих крајева нађоше се одмах у том друштву „у намјери да потпомогну правилније ширење одабраних дјела из лијепе књижевности и тако да се ствара књижница за све редове народа.“ (§ 1 задругиних правила.)

Да се српски народ није преварио у својим надама, које је полагао у Српску Књижевну Задругу, доказује најбоље њезин дојакошњи рад. За ових шест година, откад постоји, издала је Задруга 43 књиге, а за седму — то јест г. 1898 — спремила је 7 књижевних дјела, која ће се крајем ове године доштампати. У седам година свога опстанка добива сваки члан „Српске Књижевне Задруге“ 50 (педесет) красних књига, дакле читаву библиотеку, која ће се редовито помножавати и прелазити од кољена на кољено као породична драгоценост и видљив знак српскога духа, српскога напретка.

Како се види, у тим књигама изнесени су најбољи радови угледних српских, словенских и страних књижевника. Ко је редовно читао поједина кола ових издања, тај благосиља онај тренутак, кад се основала Српска Књижевна Задруга“!

И вањска опрема књига врло је лијепа, и све су једнако по једном калупу укусно укоричене; сам увез стајао би појединца више, него ли га стају готове укоричене књиге.

Српска Књижевна Задруга узела је себи за задатак не само то, да српскоме народу пружа Владау Душанову Крану у лијепој техничкој изради и укусном чврстом повезу, него и то, да даде прилику свакоме, па и најсиромашнијем Србину, да јој приступи као члан па да себи ствара књижницу најодабранијих дјела из лијепе књижевности за малени годишњи улог од 3 фиорина.

Чланови су задруге подијељени овако: у

- а) добротворе, који плаћају једном за свагда, фиор. 75 — (што се може уплатити и у три узастопне године по фиор. 25 —;
- б) осниваче, који плаћају само за двадесет узастопних година по фиор. 5 —; и
- в) улагаче, који дају докле желе књиге добивати, по фиор. 3 — годишње.

Да би се омогућило што веће ширење задругиних издања по Аустро-Угарској и по Босни и Херцеговини, а још више да би се и досадашњим задругарима из тих крајева олакшало и слање новаца и примање књига, повјерила је Српска Књижевна Задруга све послове својих редовних издања Српској штампарији у Загребу. С тога се сви досадашњи и нови повјереници задругини, као и сви купци задругиних књига, нека изволе обраћати Српској Штампарији у Загребу.

Да би се дала новим задругарима могућност, да што лакше дођу до ранијих издања Задругиних, управа је Задруге одлучила: да се свих досадашњих шест кола Задругиних књига (свега 43 укоричене књиге) могу дати задругарима за фиор. 18—, тј. фиор. 3— за коло. Ако некеме нетре-

бају свих шест кола, него тражи само нека, онда је I, II, III и IV колу цијена по фиор. 3:50, а V и VI по фиор. 5—.

Срби и Српкиње! Отварајте библиотеке; уживаћете у њима а потомци Ваши благосиљаће вас. Уписујте се зато у „Српску Књижевну Задругу“!

Српска Штампарија у Загребу

Главни комисионар Срп. Књ. Задруге.

Позив на претплату. По жељи многих поштовача српске књижевности, а и по својој увиђавности, да је овдје у Загребу, поред садашњих лијепих српских стечевина, потребан још и књижеван лист, те да нам рад буде потпун — ријешо сам се, да од 1. јануара 1899. год. издајем и уређујем

С Р П С К И Д О М

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Године 1884. и 1885. издавао сам овдје у Загребу књижевни лист „Српски забавник,“ а уз то још и хумористично-сатирични лист „Стрелу.“ те је жеља многих читалаца тих листова, да свој књижевни рад сада овдје у Загребу наставим. И ја се, ево, одлучих, да то учиним покретањем књижевног листа, који ће се звати „Српски дом.“

Сам наслов тога листа казује већ и његов програм. Писци, који ће радити на „Српском дому“ трудиће се, колико им год силе допуштају, да „Српски дом“ заиста буде српски дом — по карактерима, по обичајима, по родољубљу, по вјери и моралу, и у опште по свима лијепим врлинама, којима се у српској нацији испуни сваки српски дом.

Нарочита пажња и труд посветиће се издацима и уређењу листа; јер, свакако је најпретежнији задатак лијепе књижевности, да облагорођава срце и оплемењује душу. Зато ће се све оно, што је добро и узвишено у нашем животу, узносити и у примјерима истицати као узор; напротив пак мане, слабости и сујете оштро ће жигосати, како то заслужују.

У овом духу доносиће „Српски дом:“ приповијетке, романе, расправе, поучне чланке и разне друге саставке — трудиће се, да у њему нађу читаоци све, што је за српски дом потребно и корисно.

„Српски дом“ ће излазити у свескама свакога 1. и 16. дана у мјесецу (разумије се: по српском календару.)

Уз лист добиће сваки претплатник у току сваке године још и двије нове књиге бесплатно као додатак „Српском дому;“ а ако се буде могло, т. ј. ако одзив претплатника буде повољан, повисиће се тај број књига на три или четири, те ће у том случају сваки претплатник „Српског дома“ добити сваке године бесплатно три или четири нове књиге као додатак „Српском дому.“ — Прва књига, коју ће као додатак „Српском дому“ добити бесплатно сваки претплатник, биће: „Вукосава, хајдукова ћерка.“ приповијетка из српске прошлости,“ у којој је описана јуначка српска борба за слободу.

Цијена је „Српском дому,“ заједно са књигама, које ће му ићи као додатак: за цијелу годину 4 фор.; за пола године 2 фор.; за четврт године 1 фор.; за пола године 2 фор.; за четврт године 1 фор.

Молимо све пријатеље српске књижевности, као и све пријатеље нашега српскога рада овдје у Загребу, да се заузму око скупљања претплатника, како би могли знати, у колико примјерака лист да штампамо.

Претплату и писма за „Српски дом“ треба слати; Душану Рогођу, уреднику „Српског дома“ у Загребу (Гундулићева улица бр. 14).

У Загребу, крајем новембра 1898.

Душан Рогођ.

Позив на претплату. — Одлучио сам у посебној књизи „БИЈЕДНИ ЉУДИ“ издати своје дојакосње *приповијестке и слике из горњо-крајишког народног живота.*

Живот овога дијела нашега народа врло је мало познат у лијепој књижевности, а баш садашњица овога народа, након развојачења Крајине, пуна је разнијех ствари за умјетничку обраду у причи. Стари дух, традиције, морал, тегобе и невоље сударише се с новијем приликама и неприликама, — и у тој природно-материјално-економној и просвјетној борби, на тој раскрсници ничу даномице борци, па или несломљивом јаком вољом побеђују или очајне, погнуте главе падају пред јачијем силама. Љубав према овпјем патницима и жеља, да упознам с овијем народом и друге, који га често пута криво разумију, нагнаше ме, да у цјелини отштампам своје приповијести.

Остављајући критици, да просуди у колико ми је ова намисао пошла за руком, и не спомињући ништа у похвалу, — слободан сам позвати све пријатеље лијепе књиге, да ме својом претплатом у овом предузећу топло помогну.

Књига ће изијети око десетцију штаница табака у издању, колико год могу, љепшем, а стајаће 2 круне, јер су овакови издаци скопчани с огромнијем трошком. Рад бих, да књига угледа свијетло с новом 1889 годином, с тога све пријатеље и познанике и свако племенито срце молим, да се заузму око скупљања претплате, и да ми новац шаљу у *напријед* на моју, ниже означену адресу, — а за награду *десета* им књига на уздарје!

У Загребу, почетком децембра 1898.

Милац Будисављевић,

stud. phil

Zagreb, Medulićeva ulica br 36.

О Б Ћ Я В Л Е Н И Е.

Объ изданіи иллюстрированнаго научно-практическаго популярнаго журнала „Д Ъ Л О.“

Съ 1899 года журналъ „Дѣло“ вступитъ въ шестой годъ изданія. Четырехлѣтняя практика показываеъ, что въ Россіи существуетъ большій спросъ на научно-практическія свѣдѣнія. Поэтому, съ разрѣшенія г. Министра Внутреннихъ Дѣлъ, съ 1898 года цѣна журнала „Дѣло“ повышается до 2 рублей въ годъ, причеъ размѣръ журнала значительно увеличивается.

„Дѣло“ въ 1899 году будетъ выходить по слѣдующей программѣ:

1) Изобрѣтенія. 2) Успѣхи наукъ и ихъ примѣненія къ практической жизни. 3) Практическія свѣдѣнія по гигиенѣ, предупрежденію и лѣченію болѣзней. 4) Домъ, садъ, огородъ, поле. 5) Дѣтскія игры; новыя книги; смѣсь; справочный отдѣлъ. 6) Относящіеся къ тексту рисунки. 7) Объявленія. 8) Бесплатныя приложения.

Съ 1899 года примутъ участіе много новыхъ сотрудниковъ. Кромѣ оригинальныхъ статей, будетъ даваться отчетъ обо всѣхъ текущихъ новостяхъ, появляющихся въ русской и иностранной литературѣ.

Какъ и прежде, подписчики журнала „Дѣло“ имѣютъ право обращаться въ редакцію за всевозможными справками и разъясненіями, прилагая три 7-коп. почтовые марки для отвѣта простымъ письмомъ и четыре такія же марки—заказнымъ. На запросы, имѣющіе общій интересъ, отвѣты будутъ печататься въ журналѣ. Для наведенія всякихъ справокъ и сообщенія свѣдѣній на запросы съ ноября 1897 г. Редакціей приглашено опытное лицо. Въ Парижѣ порученія редакціи будетъ исполнять агентство *F. Marcron et J. Schreter*, а въ Лондонѣ *The International Mercantile Association*, которая берется доставлять изъ-за границы всевозможныя вещи, беря на себя всѣ хлопоты по очищенію пошлинами и даже доставку на домъ во всѣ города Россійской имперіи.

За 4 года изданія редакціей дано много тысячъ такихъ отвѣтовъ и получено множество благодарностей. Жители провинціи, по необходимости, руководятся лишь газетными рекламами и весьма часто приобрѣтаютъ вещи негодныя и у недобросовѣстныхъ фирмъ. — Редакція указываетъ лишь фирмы, на которыя можно положиться, и предметы, дѣйствительно полезныя. Важны также разъясненія практическихъ вопросовъ, наприм., что выгоды (при извѣстныхъ условіяхъ) — автомобиль, вътряный или водяной двигатель? Какое изъ нѣсколькихъ сочиненій по вопросу лучше? Какой съвооборотъ завести? и т. д. и т. д.

Желающіе ознакомиться съ характеромъ журнала „Дѣло“ могутъ приобрѣсти его за одинъ изъ предыдущихъ годовъ (есть полныя экземпляры за годы 1894—97, цѣна одинъ рубль за годъ съ пересылкой). Съ 1898 года журналъ „Дѣло“ сохранитъ тотъ же характеръ, но будетъ увеличенъ и улучшенъ, безъ ущерба для точности и ясности.

Изъ редакціи „Дѣла“ можно также выписывать:

1) „Указатель дней недѣли“, замѣняющій по обоимъ стилямъ, календарь на 2,200 лѣтъ отъ Р. Хр. (цѣна съ пересылкой 1 рубль). Соч. Dr. M. Глубоковского.

2) Стѣнной указатель погоды, предсказывающій погоду за нѣсколько дней впередъ. Dr. M. Глубоковского. Высылается за три 7 коп. почтовые марки.

3) Гигіена голоса. Для артистовъ, учителей, учениковъ и любителей пѣнія, ораторовъ и проповѣдниковъ. Составилъ Dr. M. Глубоковскій, врачъ при Императорскихъ московскихъ театрахъ. Сочиненіе одобрено Ученымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія и Учебнымъ при Св. Синодѣ. Цѣна с перес. 1 руб. 20 коп.

Адресъ редакціи: Москва, Самотецкая Садовая, д. № 245. Иногородные могутъ адресовать просто: „Москва. Журналу „Дѣло“,“ такъ какъ подробный адресъ Почтамту извѣстенъ.

Сообщеніе для любителей знанія. Въ послѣдїе годы все болѣе упрочивается сближеніе Славянъ между собою. Однимъ изъ лучшихъ средствъ для этой цѣли можетъ служить ознакомленіе съ русскою литературой, и теперь представляется особый случай:

1. Можно за полцѣнь приобрести журналъ Наука и Жизнь за годы 1891, 92, 93 и 94, каждый годъ содержитъ 104 печатные листа съ 300—400 гравюръ въ тексты, составленномъ извѣстнѣйшими русскими популяризаторами. Министерствомъ (русскимъ) Народнаго Просвѣщенія журналъ одобренъ для среднеучебныхъ заведеній. Для самообразованія онъ очень полезенъ. Цѣна за годъ. 2 р. 50 коп. (вмѣсто 6 рубл.) съ пересылкой за границу.

1. Иллюстрированный популярно-научный журналъ Дѣло распродается за годы 1894, 95, 96 и 97. Программа та же, что и журнала Наука и Жизнь. Цѣна съ пересылкой по 1 р. 50 коп. за годъ:

Адресъ для всѣхъ сношеній: Москва Россія Moscou Russie. Журналу Дѣло.

Деньги можно высылать франками, марками, или гульденами, а всего лучше переводомъ на какой либо московскій банкъ (напр., Лионскій кредитъ).

Ред. издат. Dr. M. H. Глубоковскій.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1899 ГОДЪ НА ДУХОВНО-

АКАДЕМИЧЕСКІЕ ЖУРНАЛЫ

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ“

И
„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНІЕ“

1) „Церковный Вѣстникъ“ — еженедѣльный журналъ, служащій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей. 2) „Христіанское Чтеніе“ — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской и церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи. Въ качествѣ приложенія къ журналамъ редакция издаетъ: Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (около 1000 страницъ убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за одинъ рубль, и подписчики на одинъ, изъ нихъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку.

Въ 1899 г. будетъ изданъ пятый томъ въ двухъ книгахъ, въ который войдутъ Вѣсѣды св. І. Златоуста на Псалмы.

Новые подписчики, желающіе имѣть и первые четыре тома, могутъ получить ихъ по уменьшенной цѣнѣ, именно — по два рубля за томъ, а въ изищномъ англійскомъ переплетѣ — по 2 р. 50 коп.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ

а) За оба журнала — 8 (восемь) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета 9 (девять) руб., въ переплетѣ — 9 руб. 50 коп. съ пересылкой.

б) Отдѣльно на „Церковный Вѣстникъ“ — 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета — 6 р. 50 к., въ переплетѣ — 7 (семь) руб.; за „Христіанское Чтеніе“ — 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ безъ переплета — 6 р. 50 к., въ переплетѣ — 7 (семь) рублей съ пересылкой.

Цѣна за границу: За оба журнала — 10 (десять) руб.; съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 11 р. 50 к.; за каждый отдѣльно — 7 (семь) руб., съ приложеніемъ „Твореній св. Іоанна Златоуста“ — 9 рублей.

За изящный англійскій переплетъ прилагать 50 коп.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованія такъ: Въ Редакцію „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія въ С.-Петербургѣ.

Подписывающіеся въ С.-Петербургѣ обращаются въ контору редакціи (Невскій пр. 151, кв. 7), гдѣ можно получать также отдѣльныя изданія редакціи и гдѣ принимаются объявленія для печатанія и разсылки при „Церковномъ Вѣстникѣ“.

CRNOJEVIĆ
Редакторъ проф. А. Лопухинъ.

Д р у ш т в е н и г л а с н и к .

Друштва „Цетињске Читаонице“ и „Горски Вијенац“ држали су по штату главну годишњу сједницу 2. Децембра 1898 год. Пошто је број чланова био довољан, председник је отворио сједницу, те се приступило реферисању о свима друштвеним појавама, како културним, тако и економним, једном ријечи: изнешен је у главним потезима цјелокупан прошлогодњи рад управе, чим је скупштина потпуно задовољна остала и акламацијом дала израза највећег задовољства и признања повјереној управи.

За овијем је иста поднијела оставку, те се приступило избору нове управе. Избор је шљедовао тајним гласањем и готово на свакој листици појединих чланова читасте: „стара управа.“ Таквим начином уз највеће одушевљење акламацијом је поздрављена стара управа у обадва друштва за 1899 год.

Председник „Горског Вијенца“, г. Војвода Пламенац, био је тада на нашем мору у греду Бару, куда му се са сједнице телеграфично јавило.

7. Децембра поново се држала редовна сједница, на којој се рјешавало: о набављању дисфоридираци локала и другим питањима.

3. Јануара 1899 године држата је нарочита сједница, на којој је председник Читаонице г. Ђ. Поповић, изнио знатне услуге друштвеног члана, брата Руса, који нам на обали Црне Борови — Г. Павла А. Ровинског и предложио га скупштини за председника друштва Цетињске Читаонице. Ово је друштво радо прихватило и једногласно усвојило с узвиком: „Живио г. Ровински!..“

И з п р и р е ђ и в а ч к о г о д б о р а .

У добу, када природа мртвим сном спава, када је и старо и младо већином предало се да одане мало послуже тешког љетњег зноја и јесењег рада, када се обично вријеме и по селима нашим проводи у сијелима ноћу по кућама — тада и друштво за приређивање забава на Цетињу пуштило је свестрану одушку срцу, раздрагало житеље под Ловћеном честим веселим пјесмама, играма и преставама.

Већ се давало неколико позоришних комада. Признање припада друштвеним дилетантима, који се, поред званичног рада, радо одазивљу друштвеној жељи. С именима њиховим читаоци су се раније сријетали у нашој „Лучи.“

Сваки пут програм је попуњен био са неколико одабранијих пјесама, већином Мокрањчеве, Јенкове, Зајца и Вимерове композиције. Ово је обављало наше пјевачко друштво, под руководством госп. капелника Вимера. Признати је г-ђици Ј. Мартиновић, која нас је добровољно подржавала и дивно неколике пјесме отпјевала, „solo“ уз пратњу на гласовиру.

Пјевачко друштво једнако шљедује учењу, сваким даном од 4¹/₂ сата послје подна. Наши, а нарочито инострани гости, посјетиоци, вични музички, најсимпатичније се одазивљу о њиховом успјеху. Хор извађа не само српске, него опште-словенске одабраније пјесме, што уз добру вољу самих пјевача-чланова, припада признање нашем вриједном брату Чеху — Вимеру.

И тако, у здравље Ловћенског Сокола, нашег сретног и општељубљеног Господара, нас под Ловћеном пјесма прати!

Госп. Алекса Р. Шантић послао је Цетинском Пјевачком Друштву компоновану пјесму Књаза пјесника „Пијмо вино, пијмо, животу је близу крај!“ и у писму уреднику овог листа каже, да га је побудило на компоновање само то, што сваки пјеснички израз пјесника „Пјесника и Виле“ дубоко у срце уријеца у његову и сваку душу Србинову на обали Неретве. Друштво је с благодарношћу примило поднешену пјесму и већ ће је узети у обуци. —

Изјава Уредништва:

Овијем путем сматрам за најпријатнију моралну дужност од срца заблагодарити свој честитој браћи Србима и Српкињама одавде и са стране, који се сјеглише нас под Ловћеном и златно ме подржаше у тешкој улози уредничкој. Но пошто сам по жељи опште-друштвеној остао и даље уредником за 1899 годину **ВРЕДНОСТ** Асе, да ме не забораве и у будуће, на чему им унапријед признање и благодарност. Сараднике донијећу накнадно у свесци за Јануар.

Што застајем с издавањем и пошиљком „Луче“ није до мене кривица, већ претјеран сложен рад у нашој Књ. Цр. Државној Штампарији. Могуће, да ће и Јануар и Фебруар у једној свесци изаћи, из истог узрока.

Нова година донијела нову радост и срећу сваком искреном родољупцу Србину: мир и здравље, а помоћ од Бога!

Између многих позива, који нам стижу са свију крајева наших, износимо овај позив на **Св.-Савску Бесједу**, коју приређују *православни Срби Коњички* у корист издржавања своје српско-правосл. основне школе у *Коњицу* на дан Св. Саве 14 Јануара 1899. г.

По њему се види, како нашу браћу под туђином живо занима мисао развића српске школе и српске свијести. И ако су снаге скромне, али предузеће дише најчистијим родољубљем.

Распоред.

Први дио.

1. „Поздравни говор,“ бесједи госп. Марко С. Поповић, свештеник.
2. „Св. Сава“ од Змаја, декламује Саво М. Лажетић, ученик срп. школе.
3. „Химна Св. Сави,“ пјевају ученици и ученице српске школе. 4. „Бијел

Вилиндар“ од Родољуба, декламује Јово М. Зотовић, ученик срп. школе. 5. „Долине тутње,“ пјевају ученици и ученице срп. школе. 6. „Српкиња сам“ од В. Крстића, декламује Јелена Шиповчева, ученица срп. школе. 7. „Домовина,“ пјевају ученици срп. школе. 8. „Јунак,“ декламује Спасоје Лазаревић, учен. срп. школе. 9. „Прољећни дан,“ пјевају ученици и ученице срп. школе. 10. „Милош у Латинима,“ пјева уз гусле г. Тодор В. Мужижјевић, грађанин.

О д м о р.

Други дио.

„Саћурица и шубара“ или Сто за један, изворна весела игра с пјевањем у IV. радње а VII. раздјела од Илије Округлића, Сремца. Представљају Срби Коњичани.

Лица: Пантелија слијепец, равнатељ сљепачке академије, г. Тодор В. Мужижјевић; Арсеније и Гавро (слијепци) г. Ристо А. Додер и Митар Ј. Трапарих; Милош Ђурић, сељак, г. Лука В. Митранић; Милка, сестра му, гђца Ана С. Бованова; Милева, друга јој, гђца Драгигња Г. Попадићева; Стеван Гулић, солга, г. Ристо В. Терзић; Ристо, пандур, г. Никола Ј. Митранић; Митар, катана, Илија Р. Зотовић; Пинтер Михаљ, стражмештар, Никола Ј. Митранић; Јевто, брицо иришки, Митар Трапарих; Келнер, Ђорђо Ј. Павловић.

Трећи дио.

Српске народне игре и дјесме до зоре.

У К о њ и ц у, (Мерцеговица) 1. Јануара 1899. год.

Приређивачки одбор за светосавску бесједу.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

